

Jak pielęgnować dobre projekty: Przewodnik dla LGR

Autorzy:

Richard Freeman, Urszula Budzich-Tabor, Jean-Pierre Vercauteren, Monica Veronesi.

Szczególne podziękowania:

Dla LGR Camargue we Francji; LGR Navia-Porcía, Hiszpania; Stowarzyszenie Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka, Polska; LGR Południowej Finlandii; i FLAG West, Irlandia.

Produkcja:

DevNet geie (AEIDL/Grupo Alba)/Kaligram.

Kontakt:

FARNET Support Unit

Chaussée Saint-Pierre 260 | B-1040 Brussels

+32 2 613 26 50 | info@farnet.eu | www.farnet.eu

Wydawca:

Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Gospodarki Morskiej i Rybołówstwa, Dyrektor Generalny.

Zastrzeżenie:

Dyrekcja Generalna ds. Gospodarki Morskiej i Rybołówstwa odpowiada za całościowe wydanie niniejszej publikacji, nie odpowiada jednak za precyzję informacji zawartych w poszczególnych artykułach, za ich treść ani za wyrażone w nich poglądy. O ile nie zaznaczono inaczej, Komisja Europejska nie przyjęła ani w żaden sposób nie zaaprobowała żadnego z poglądów przedstawionych w tej publikacji, a zawartych w niej stwierdzeń nie należy traktować jako wyrażających poglądy Komisji ani Dyrekcji Generalnej ds. Gospodarki Morskiej i Rybołówstwa. Komisja Europejska nie gwarantuje precyzji danych zawartych w niniejszej publikacji, a ponadto ani Komisja Europejska, ani żadna osoba występująca w jej imieniu nie przyjmuje odpowiedzialności za wykorzystanie tych danych.

ISBN 978-92-76-31086-0

ISSN 2363-4065

doi: 10.2771/696361

© Unia Europejska, 2021.

Powielanie dozwolone pod warunkiem powołania się na źródło.

Spis treści

Wprowadzenie	4
1. Ekosystemy w dobrym stanie	6
1.1 Czystsze morze	7
1.2 Ochrona bioróżnorodności	9
1.3 Zarządzanie zasobami ryb	10
2. Zrównoważona żywność	12
2.1 Zrównoważone praktyki produkcyjne	13
2.2 Żywność wysokiej jakości	14
2.3 Krótkie łańcuchy żywnościowe	16
2.4 Kształcenie konsumentów	17
3. Rozwijanie przedsiębiorczości	19
3.1 Zwiększanie wartości dodanej produktów rybackich	20
3.2 Zrównoważona akwakultura	21
3.3 Zrównoważona turystyka	23
3.4 Inne sektory błękitnego wzrostu	25
4. Wymiana pokoleniowa	28
4.1 Zachęcanie młodych do rybactwa i akwakultury	29
4.2 Troska o przyszłość dla młodych ludzi na obszarze LGR	31
5. Wzmacnianie kapitału społecznego i lokalnego zarządzania	33
5.1 Mobilizowanie społeczności	34
5.2 Tworzenie lokalnych sieci współpracy	36
5.3 Wzmacnianie głosu sektora rybackiego	37
Podpowiedzi i wnioski praktyczne dla LGR	38

Wprowadzenie

Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (RLKS) polega na włączaniu mieszkańców w proces myślenia o tym, co w danej społeczności wymaga zmiany, oraz na zachęcaniu ich do realizowania **projektów, które pomogą osiągnąć te zmiany**. Lokalne Grupy Rybackie (LGR) dysponują budżetem na wsparcie tych projektów i odpowiadają za to, żeby wykorzystanie tych środków przyniosło maksymalny efekt.

Pandemia COVID-19 pokazała, jak ważne jest, aby **społeczności i lokalna gospodarka były odporne zarówno na krótkookresowe wstrząsy, jak i na zmiany długofalowe**. Radzenie sobie ze zmianą klimatu, rosnącą presją na przyrodę i bioróżnorodność, a także ze wzrostem nierówności dochodowych również wymaga silnych społeczności lokalnych, które będą potrafiły gospodarować swymi zasobami racjonalnie i w sposób zrównoważony.

Oznacza to myślenie wychodzące poza utarte schematy, w poszukiwaniu innowacyjnych sposobów zaspokajania miejscowych potrzeb, zarówno nowych, jak i tych, które istnieją od dawna, ale nie zostały dotychczas zaspokojone.

Celem niniejszego przewodnika jest pomoc dla LGR w identyfikacji i wspieraniu najlepszych projektów dla swojej społeczności. Ponieważ każdy obszar jest inny, dany projekt może być dobry w jednym miejscu, a w innym nie. Pracownicy LGR mają do odegrania ważną rolę wyławiania najlepszych pomysłów na projekty, a członkowie LGR zasiadający w organie decyzyjnym powinni wskazać te pomysły, które zasługują na realizację i wsparcie.

Już na początku okresu programowania, w trakcie przygotowywania lokalnej strategii rozwoju, LGR muszą opracować kryteria wyboru projektów. Niniejsza publikacja kontynuuje przewodnik FARNET "Strategie dla obszarów rybackich wobec wyzwań przyszłości" i może stanowić inspirację co do typów projektów, jakie LGR będą chciały wspierać. Zawiera ona również wnioski i podpowiedzi o tym, co może stanowić o sukcesie projektu.

Mówiąc o projektach „dobrych”, bądź „wysokiej jakości”, mamy na myśli projekty, które przynoszą autentyczną zmianę mieszkańcom danej społeczności.

Dobre projekty powinny:

- **Odpowiadać na autentyczną potrzeby** (określonej grupy lub konkretnych osób) **na poziomie lokalnym**
- **Wykorzystywać lokalne zasoby** (tak ludzkie jak i przyrodnicze)
- **Przynosić pozytywną zmianę**, na przykład w dziedzinie
  - miejscowej gospodarki
  - środowiska
  - umiejętności i zdolności posiadanych przez społeczność
  - dobrostanu i samorealizacji członków społeczności
- **Przynosić zmianę w długiej perspektywie**
- **Oferować wysoką wartość w relacji do kosztów** (co uzasadnia wydatkowanie na ten cel środków publicznych)
- **Uzupełniać inne projekty lokalne**, tworząc synergię i wpisując się w szerszą wizję obszaru

Kluczowym czynnikiem, dzięki któremu projekty przyniosą maksymalny efekt, będzie **współpraca i powiązania** między miejscowymi podmiotami – firmami, naukowcami, szkołami, samorządami itp., która pozwoli lepiej można wykorzystać zasoby i umiejętności oraz zapewni skuteczną promocję lokalnych inicjatyw. Z kolei współpraca z innymi grupami pomoże osiągnąć masę krytyczną lub skorzystać z wiedzy i umiejętności, których nie mamy na naszym obszarze.

Ponadto, jak już wspomniano wyżej, LGR nie powinny zapominać, że powinny być **kołem zamachowym innowacji**. Innowacje pociągają za sobą pewne ryzyko niepowodzenia, ale są niezbędne dla pozytywnych zmian.

Kryzys spowodowany wirusem COVID-19 zmusza do refleksji nad organizacją społeczeństwa i gospodarki. LGR, a także instytucje zarządzające programami i przygotowujące odpowiednie **zasady i systemy wdrażania** powinny starannie przemyśleć, jaką rolę mogą odegrać LGR w poszukiwaniu i testowaniu nowych rozwiązań. Wykorzystanie w pełni potencjału drzemącego w podejściu RLKS wymaga odważnych decyzji, pozwalających grupom na ambitne i elastyczne wspieranie lokalnych innowacji.

1. Ekosystemy w dobrym stanie

Jest wiele LGR, które będą chciały przeznaczyć część środków na czyste i zdrowe środowisko. Utrzymanie ekosystemu w dobrym stanie jest podstawową sprawą dla wielu społeczności, których byt zależy od zasobów naturalnych, takich jak morza, oceany, rzeki czy jeziora. Zdrowy ekosystem jest nie tylko podstawą zrównoważonej działalności rybackiej, ale stanowi ważny element jakości życia na obszarach rybackich.

Wprowadzając **Europejski Zielony Ład**, Unia Europejska umieściła kwestie środowiska w samym centrum swojej polityki na lata 2020-2030. Należy pamiętać, że dla Zielonego Ładu ważne jest także włączenie społeczne i działania na poziomie lokalnym. Wiele priorytetów Zielonego Ładu dotyczy obszarów rybackich i działań LGR. Są to priorytety, w których LGR już aktywnie działają, takie jak ograniczenie zanieczyszczeń, gospodarka obiegu zamkniętego, zapobieganie negatywnym skutkom zmiany klimatu, żywność przyjazna dla środowiska, a także **odtworzenie i ochrona ekosystemów i bioróżnorodności**.

Niniejszy rozdział pokazuje jak francuska **LGR Camargue** stawia czoła tym wyzwaniom w ramach swojej lokalnej strategii rozwoju.

W centrum uwagi: LGR Camargue, Francja

Obszar LGR Camargue na południu Francji, to obszar wiejski z roślinnością typową dla śródziemnomorskich terenów zwanych *garrigue*. LGR obejmuje pas wybrzeża zwany Camargue, ukształtowany przez ujście Rodanu. Działalność rybacka jest skupiona wokół portu Le Grau du Roi, jednego z największych portów rybackich Morza Śródziemnego, gdzie rocznie sprzedaje się 2 900 ton ryb.

Mimo to rybactwo na tym obszarze traci znaczenie na rzecz innych działań. Jednym z nich jest turystyka, dzięki której liczba mieszkańców w sezonie letnim wzrasta dziesięciokrotnie, co stanowi duże obciążenie dla zasobów naturalnych i ekosystemu morskiego.

Dlatego sprawą priorytetową dla LGR jest ochrona środowiska w taki sposób, aby różne branże mogły się równolegle rozwijać. LGR wspiera szereg projektów, które w sumie mają przyczynić się do lepszego stanu ekosystemu morskiego:

- Podnoszenie świadomości użytkowników morza, w tym rybaków
- Współpraca z morskimi obszarami chronionymi i naukowcami w celu poprawy stanu tarlisk
- Zbiórka śmieci z morza i recyklowanie odpadów plastikowych
- Badanie rozwiązań alternatywnych wobec plastiku w rybołówstwie
- Współpraca z innymi obszarami LGR dla zwiększenia oddziaływania.

1.1 Czystsze morze

Podnoszenie wiedzy

Pierwszym działaniem z zakresu poprawy stanu ekosystemów było podniesienie świadomości mieszkańców. Aby zwiększyć ich wiedzę o środowisku, LGR Camargue podjęła współpracę z trzema sąsiednimi LGR w celu utworzenia **ośrodka szkoleniowego zajmującego się środowiskiem**. Powstał ośrodek mający dwa główne cele: promowanie współpracy w sieci między czterema LGR, oraz przygotowywanie narzędzi szkoleniowych pozwalających podnosić wiedzę o środowiskowych skutkach działalności rybackiej.

Dzięki temu projektowi LGR mogła przeszkolić w zakresie kwestii środowiskowych zarówno rybaków, jak i całą społeczność. Obudzone w ten sposób zainteresowanie pomogło **uruchomić kolejne projekty** poprawiające stan ekosystemu. Ośrodek szkoleniowy nie tylko stanowi uzupełnienie innych projektów, ale także buduje lokalne zasoby wiedzy i przynosi **trwałą zmianę** na lepsze.

Walka z zanieczyszczeniem i śmieciami

Jednym z kluczowych tematów, którymi zajmuje się ośrodek edukacji ekologicznej jest zanieczyszczenie środowiska i śmieci. W ostatnich dziesięcioleciach produkcja plastiku wzrasta w zastraszającym tempie, a ponad jedna trzecia plastikowych śmieci ląduje w morzach i oceanach (ok. 8 mln ton rocznie).

Podobnie jak wiele innych grup, LGR Camargue przywiązuje dużą wagę do zwalczania negatywnego wpływu zanieczyszczeń i śmieci morskich na środowisko. W oparciu o wiedzę mieszkańców nabytą dzięki szkoleniom, LGR wsparło kilka projektów mających na celu zmniejszenie ilości śmieci i poprawę czystości mórz.

Zbiórka i recyklowanie śmieci z morza

Jeden z tych projektów wykorzystuje w tym celu gospodarkę obiegu zamkniętego. **'ReSeaclons'** to pilotażowy projekt finansowany przez LGR, który włącza do współpracy ponad 50 miejscowych rybaków, aby usuwać śmieci z morza. Rybacy zbierają śmieci podczas połowu, a następnie wyładowują je i składową w dwóch dużych kontenerach na nabrzeżu Grau-du-Roi. Śmieci, zwykle złożone z różnych rodzajów plastiku, są przewożone i wykorzystywane w produkcji tworzyw syntetycznych przez firmę Trivéo. Projekt pozwala na szybkie reagowanie na śmieci w wodach na terenie LGR oraz na ochronę ptaków i innych gatunków morskich przed zaplątaniem się w plastikowe pułapki.

W okresie od kwietnia do grudnia 2018 zebrano ok. 800 kg plastikowych śmieci, które dzięki temu innowacyjnemu projektowi zostały usunięte z morza i recyklowane. W ten sposób udało się zmniejszyć ilość śmieci i zarazem uruchomić działalność gospodarczą tworzącą nowe użyteczne produkty.

- ✓ Daje **konkretne rozwiązanie** problemu
- ✓ **Jest oparty na zasobach ludzkich** i wiedzy dostępnej na obszarze
- ✓ Skupia różne podmioty lokalne wokół wspólnego celu, tworząc **partnerstwo korzystne dla wszystkich zainteresowanych**
- ✓ Pozwala na rozwiązania **wygrany-wygrany** (ang. win-win): ochronę zasobów naturalnych połączoną z **innowacją** przekształcającą śmieci w nowy surowiec do działalności gospodarczej

Więcej informacji w [Dobrej Praktyce FARNET](#)

Zwiększenie skali innowacji

W przypadku projektów dotyczących śmieci z morza, ich **oddziaływanie** zależy od ich masy krytycznej. W morzu nie tylko nie ma granic, co oznacza że śmieci wrzucone do morza w jednym miejscu mogą się przedostać do innego miejsca, ale również skala problemów jest tak duża, że wymaga wysiłku przekraczającego możliwości pojedynczego obszaru.

Uruchomienie łańcucha działań dotyczących śmieci morskich, od podnoszenia świadomości do zbioru śmieci i rozwoju gospodarki cyrkularnej, wymaga nakładów przekraczających zwykle możliwości jednej LGR. Ponadto, dla każdej firmy, która zamierza tworzyć nowe przedmioty z recyklowanego plastiku, ważne jest zapewnienie ciągłości dostaw surowca. Plastik zebrany na terenie pojedynczej LGR może nie wystarczyć dla powodzenia przedsięwzięcia.

Współpraca z sąsiednimi LGR i innymi partnerami może zarówno pomóc w osiągnięciu masy krytycznej surowca, jak i zmniejszyć koszty pojedynczej LGR. **Współpraca** jest także sposobem na pozyskanie dodatkowych środków ze źródeł takich jak np. Interreg. Dlatego partnerzy w projekcie ReSeaclons aktualnie rozważają zwiększenie jego zasięgu tak, aby objąć nim całe wybrzeże Oksytanii i ewentualnie inne regiony.

Zbieramy wodę, ale kurek jest ciągle odkręcony

Przyjęło się, że o problemie zanieczyszczenia plastikiem mówi się jako o sytuacji, w której ktoś stara się zbierać rozlaną wodę, podczas gdy kurek z którego ona się leje, jest ciągle otwarty. Znaczy to, że trzeba zarówno sprzątać już istniejące plastikowe śmieci, jak i zatrzymać ich tworzenie. Tam gdzie to możliwe, LGR powinny poszukiwać projektów które odnoszą się **zarówno do przyczyn jak i do skutków zanieczyszczeń** na obszarze LGR. Powinny zatem wspierać pakiet wzajemnie się uzupełniających projektów, dających efekt synergii. Dzięki takiemu pakietowi projektów LGR Camargue pomogła zarówno „zbierać rozlaną wodę” jak i stopniowo „zakręcać kurek”.

Zastępowanie plastiku w sektorze rybackim

O ile projekt ReSeaclons pomaga radzić sobie ze śmieciami morskimi dzięki gospodarce cyrkularnej, LGR poszukuje także **długofalowych rozwiązań** problemu produkcji plastikowych śmieci przez miejscowy sektor rybacki.

Aktualnie rybacy z okolic Grau du Roi do wyładunku i sprzedaży złowionych ryb stosują styropianowe skrzynki. Pozbycie się tego styropianu nie jest łatwe, w dodatku ma on tendencję się kruszyć na małe, szkodliwe dla środowiska kawałki, które trudno zebrać. Biorąc to pod uwagę LGR sfinansował **projekt badawczy zmierzający do znalezienia i przetestowania materiału alternatywnego wobec styropianu**. Docelowo projekt ma stworzyć system lepszego zarządzania, pomagającego rybakom zmniejszyć zużycie styropianu. O ile uda się znaleźć dobry materiał zastępczy, projekt przyniesie trwałe korzyści dla środowiska, ograniczając negatywny wpływ sektora rybackiego na ekosystem.

- Projekt przyszłościowy, pozwalający wyeliminować przyczynę problemu
- Uzupełnia inne projekty dotyczące zanieczyszczeń plastikiem
- Zaprzęga naukę do opracowania praktycznych rozwiązań

Więcej informacji o roli LGR w zwalczaniu śmieci morskich i wspieraniu gospodarki obiegu zamkniętego znajduje się w Przewodniku FARNET nr 17 [Gospodarka cyrkularna na obszarach rybactwa i akwakultury](#)

1.2 Ochrona bioróżnorodności

Wyżej omówione projekty przyczyniają się do ochrony bioróżnorodności przez poprawę stanu środowiska morskiego, szczególnie jakości wody, co jest korzystne dla ryb i innych organizmów morskich. Ograniczając zanieczyszczenia, lokalna społeczność tworzy szanse dla bioróżnorodności.

Jednak LGR mogą nie tylko tworzyć ogólne warunki dla bioróżnorodności, ale także chronić konkretne gatunki. Mogą to robić na przykład przez udział w tworzeniu morskich obszarów chronionych lub usprawnianie ich zarządzania. Innym sposobem jest pomoc rybakom i innym podmiotom korzystającym z morza chronić dno morskie i unikać przypadkowego niszczenia zagrożonych gatunków. LGR Camargue traktuje działania na rzecz czystego morza jako punkt wyjścia dla kolejnych projektów, aktywnie chroniących bioróżnorodność.

Ochrona tarlisk

LGR Camargue finansuje różne projekty badawcze analizujące najkorzystniejsze uformowanie tarlisk najcenniejszych gatunków obszaru. Dzięki temu udało się przygotować specjalne „moduły” tarliskowe i przetestować je na obszarach objętych programem Natura 2000 przy współpracy z miejscowymi rybakami.

Konsultowanie i realizacja projektu z rybakami sprawiła, że pozytywnie podeszli oni do działań na rzecz ochrony i tworzenia nowych obszarów tarlisk, gdyż poprawiają one stan cennych zasobów, z których będą oni korzystał w długiej perspektywie.

- ✓ Równoległe **edukuje** miejscowych rybaków o wpływie ich działań na ekosystem, a *zarazem* pozwala poprawić różnorodność biologiczną obszaru.
- ✓ Wzmacnia **współpracę i zaufanie** między rybakami i podmiotami odpowiedzialnymi za obszary chronione, skłaniając do działania na rzecz wspólnych celów i dając do tego narzędzia.

Morskie obszary chronione

LGR mogą odegrać ważną rolę we wspieraniu morskich obszarów chronionych lub obszarów Natura 2000, które rybacy często postrzegają jako szkodliwe dla ich działalności połowowej i przychodów. LGR mogą same zainicjować proces tworzenia morskiego obszaru chronionego lub zachęcić do współpracy odpowiednie podmioty tak, by ochrona środowiska mogła wszystkim przynieść korzyści.

Włączając rybaków w procesy rozwojowe LGR mogą wykazać, że ochrona tarlisk i bioróżnorodności, dzięki odtworzeniu zagrożonych zasobów ryb, może mieć pozytywny wpływ na sytuację rybaków w długim horyzoncie czasowym. Morskie obszary chronione mogą też pomóc obszarowi w różnicowaniu działalności, np. w stronę turystyki ekologicznej.

Współpraca śródziemnomorskich obszarów chronionych

Przetrwanie działań prośrodowiskowych w długiej perspektywie zależy od tego, czy uda się znaleźć model ich powiązania z *korzyściami ekonomicznymi*. LGR Camargue uczestniczy wraz z innymi LGR basenu Morza Śródziemnego w grupie roboczej analizującej, jak zapewnić korzyści ekonomiczne z tych obszarów. We współpracy uczestniczy sieć śródziemnomorskich obszarów chronionych **MedPan**. Pierwsza wizyta studyjna w Grecji odbyła się w październiku 2019 roku, a jej uczestnicy sprawdzali możliwości prowadzenia ograniczonej działalności gospodarczej (np. zwiedzanie z przewodnikiem czy nurkowanie), która wspierałaby działalność prośrodowiskową obszarów chronionych.

Wspólne **uczenie się i działanie**

Ma na celu **ekonomiczną samowystarczalność ochrony środowiska**

1.3 Zarządzanie zasobami ryb

Dla LGR Camargue głównym wyzwaniem jest to, aby praca w sektorze rybackim mogła konkurować z innymi branżami i być atrakcyjna dla młodego pokolenia. Wymaga to zdrowych zasobów ryb i owoców morza. LGR stara się zatem zachęcać sektor rybacki do udziału w lepszym zarządzaniu tymi zasobami.

Lepsze zrównoważenie miejscowego rybołówstwa

Na obszarze LGR Camargue, pewien gatunek mały (palurdy) jest szczególnie cenny. Jednak jego połowy spadły z ok. 1 500 ton na początku XXI wieku do zaledwie kilkuset ton w 2014 roku. LGR podjęło zatem rozmowy z Marine Stewardship Council (MSC) i z Światowy Fundusz na rzecz Przyrody (WWF), które proponują współpracę różnych podmiotów celem zbadania stanu tego gatunku i znalezienia sposobów jego ochrony. Projekt, który czeka na decyzję o finansowaniu, przewiduje współpracę miejscowych komitetów rybackich oraz związku połowców rekreacyjnych, Parku Regionalnego Camargue, władz odpowiedzialnych za monitorowanie użytkowania mała oraz organizacji badawczych zajmujących się morzem i rybołówstwem.

Ma na celu budowanie **długofalowej współpracy** między wszystkimi zainteresowanymi

Pozwala łączyć wiedzę naukową i praktyczną celem **doskonalenia metod postępowania w przyszłości**.

Niniejszy rozdział pokazał jak LGR Camargue, w okresie 2014-2020, wspierała projekty poprawiające stan morza i żyjących w nim gatunków. Podjęła ona także działania na rzecz lepszego zarządzania zasobami ryb, które będą stanowić motyw przewodni strategii LGR na lata 2021-2027.

Przykłady projektów innych LGR związane z ochroną ekosystemów i bioróżnorodności:

Odtwarzanie mokradeł i tarlisk szczupaka w Archipelagu Sztokholmskim: projekt ma na celu przywrócenie naturalnej równowagi ekosystemu, w którym drapieżniki takie jak szczupak są niezbędne dla utrzymania zdrowotności zbiorników wodnych i bioróżnorodności.

Współpraca przy zachowaniu gatunków chronionych i przedsiębiorstw rybackich: "Tartatur" to projekt ochrony przyrody realizowany przez cztery włoskie LGR na północnym wybrzeżu Adriatyku.

Inteligentne rybactwo: rybacy z Polski i Finlandii wspólnie upowszechniają nowe techniki połowowe, korzystne zarówno dla środowiska jak i dla sektora rybackiego.

Więcej informacji o roli LGR w zarządzaniu zasobami, w tym ochronie i przywracaniu bioróżnorodności i systemów wodnych znajduje się w Przewodniku FARNET nr 17 [Wzmocnienie zarządzania lokalnymi zasobami](#)

2. Zrównoważona żywność

Wszystkie LGR aktywnie wspierają miejscowych rybaków i hodowców ryb. Ważne jest zatem, aby to wsparcie przyczyniało się do **bardziej zrównoważonych systemów żywnościowych**. Globalny system żywnościowy nie jest dzisiaj zrównoważony i może mieć bardzo negatywny wpływ na środowisko, np. wysokie emisje CO₂ lub nadmierna eksploatacja gleby i wody. Bardziej zrównoważone praktyki i regionalizacja rynku żywności są nie tylko niezbędne dla zachowania zasobów naturalnych, ale mogą też stanowić szansę dla rybaków i hodowców ryb oraz innych podmiotów w żywnościowym łańcuchu dostaw.

Niedawno ogłoszona przez UE strategia **Od pola do stołu** ma na celu spowodowanie, że systemy żywnościowe będą bardziej sprawiedliwe, zdrowsze i bardziej przyjazne dla środowiska.¹ Aby to osiągnąć, trzeba podjąć działania na rzecz zwiększonej produkcji i konsumpcji lokalnych produktów żywnościowych. Dzięki temu można wprowadzić zrównoważone praktyki produkcji i ograniczyć emisję CO₂, ale wzmocnienie regionalnego rynku żywności może też uczynić miejscową gospodarkę **bardziej odporną na wstrząsy**. Stało się to jasne w trakcie pandemii COVID-19, kiedy globalne łańcuchy dostaw żywności zostały zakłócone, a wielu producentom lokalnym udało się zaspokoić potrzeby swoich społeczności.

Poprzez zestaw lokalnych projektów LGR mogą odegrać ważną rolę w tworzeniu bardziej **odpornych na wstrząsy i zrównoważonych systemów żywnościowych**. Niniejszy rozdział pokazuje jak z tej okazji skorzystała hiszpańska LGR **Navia-Porcía**.

W centrum uwagi: LGR Navia-Porcía, Hiszpania

LGR jest położona na północnym wybrzeżu Hiszpanii u wrót Zatoki Biskajskiej. Jej nazwa pochodzi od miasta Navia, jedyne go ośrodka miejskiego na tym obszarze, oraz od rzeki Porcía, stanowiącej zachodnią granicę obszaru. Na obszarze mieszka tylko 20 000 osób i znajdują się tam cztery małe porty rybackie dla ok. 40 jednostek rybackstwa przybrzeżnego, stosujących tradycyjne techniki połowu dla pozyskania głównych gatunków: pąkli, ośmiornic, makreli i morszczuka.

Najważniejszym wyzwaniem są niskie dochody miejscowych rybaków i zbieraczy skorupiaków. W efekcie trudno jest im inwestować i podejmować działania innowacyjne. W tej sytuacji LGR stara się zwiększyć dochodowość działalności rybackiej, nie naruszając jednocześnie równowagi ekologicznej. Wspiera zatem projekty obejmujące różne etapy łańcucha dostaw, poczynając od zrównoważonego zbioru surowca poprzez identyfikację miejsca pochodzenia, certyfikację i promocję produktów.

Organizacja prowadząca LGR zarządza także środkami LEADER i dlatego ma szersze podejście do promowania zrównoważonych systemów żywnościowych, opartych zarówno na produktach rolnych jak i rybackich. Niżej opisane projekty dotyczą:

- Wspierania zrównoważonych praktyk produkcyjnych, szczególnie w zakresie połowu ośmiornic
- Utrzymania jakości i promowania miejscowej żywności
- Wzmocnienia krótkich łańcuchów żywnościowych na obszarze
- Informowania konsumentów o jakości i dostępności produktów żywnościowych obszaru

¹ Strategia „Od pola do stołu” jest jednym z głównych elementów **Europejskiego Zielonego Ładu**.

2.1 Zrównoważone praktyki produkcyjne

Wiele LGR stara się, aby rybołówstwo i akwakultura na ich obszarze były zrównoważone i dobrze zarządzane, oraz żeby dało się zidentyfikować ich źródło pochodzenia.

W tym celu potrzebne są wiarygodne dane i wspólny wysiłek różnych podmiotów zaangażowanych w zarządzanie zasobami. Rybacy mogą czasem podchodzić sceptycznie do naukowców, bojąc się że skutkiem ich działań będzie obniżenie kwot i tym samym utrata dochodów.

Jednak zrównoważone zarządzanie zasobami ryb, jeśli prowadzić je właściwie, może być korzystne dla wszystkich, a LGR może odegrać ważną rolę w kojarzeniu różnych partnerów i zapewnieniu rybakom miejsca w procesie decyzyjnym. Może ich też zachęcać do większej odpowiedzialności za łowiska, w tym do poszukiwania zrównoważonych praktyk połowowych, korzystnych tak dla samych rybaków jak i dla środowiska.

Nagroda za zrównoważone połowy

Dwie trzecie floty na obszarze LGR Navia-Porcía połowią ośmiornice w pułapki. Aktywność tę realizują przez 6 miesięcy w roku, w porównaniu z 11 miesiącami w większości łowisk, więc LGR Navia-Porcía z dumą podkreśla że jej połowy są zrównoważone.

Jednym z głównych celów LGR Navia-Porcía jest zwiększanie wartości lokalnych produktów przez znaki jakości, certyfikację i identyfikację pochodzenia. LGR odegrała zasadniczą rolę w uzyskaniu certyfikacji MSC² dla najważniejszej kategorii połowów, i to zarówno przy narodzinach pomysłu, jak i w jego realizacji.

Otrzymanie certyfikatu MSC to proces długi i kosztowny, wymagający ścisłej współpracy między interesariuszami. Zaangażowanie LGR Navia-Porcía w projekt zaczęło się od dofinansowania kosztów wstępnej analizy łowisk ośmiornicy przez niezależną firmę konsultingową, która stwierdziła że łowiska są dobrze zarządzane i mają szansę spełnić kryteria MSC dla zrównoważonych połowów. Firma rekomendowała zatem przejście do etapu pełnej oceny łowisk. LGR zaprosiła do współpracy przy tej ocenie ekipę naukowców, ekspertów, podmiotów lokalnych i rybaków.

Zespół dokonał oceny łowisk zgodnie z trzema głównymi elementami standardu MSC:

1. Stan zasobów ośmiornicy.
2. Wpływ połowów i stosowanych metod na środowisko morskie.
3. Sposób zarządzania łowiskami.

Zachodnia Asturia stała się pierwszym na świecie regionem połowu ośmiornic, który otrzymał certyfikację MSC. To uznanie wysiłków rybaków, aby ich połowy były zrównoważone i identyfikowalne, w połączeniu z równolegle przeprowadzoną przy wsparciu LGR kampanią marketingową, zaowocowało 29% wzrostem cen sprzedaży ośmiornic przez rybaków, a jednocześnie pomogło zachować dobry stan zasobów rybnych obszaru.

Długofalowy projekt pomagający **chronić i promować zasoby lokalne**

Korzysta z wiedzy **ekspertów zewnętrznych** i uznania światowej marki

Daje konkretne **rezultaty ekonomiczne**

Stanowi **innowację** (pierwsze na świecie łowisko ośmiornic certyfikowane przez MSC)

Więcej informacji w [Dobrej Praktyce FARNET](#)

2 MSC, czyli [Marine Stewardship Council](#), jest znaną na świecie organizacją przyznającą certyfikaty zrównoważonej produkcji dla ryb i owoców morza.

W momencie gdy proces certyfikacji łowisk ośmiornicy, finansowany i organizowany już przez miejscowych rybaków³, nabral rozpędu, LGR mogła zająć się poprawą marketingu i promocji lokalnych produktów rybackich, w szczególności w obrębie regionu.

2.2 Żywność wysokiej jakości

Z żywnością uznaną za produkt wysokiej jakości zwykle wiąże się wiele informacji. Mogą one dotyczyć **kultury lub tradycji, miejsca pochodzenia, praktyk związanych z produkcją** (np. poławiana w sposób zrównoważony, pochodząca z akwakultury biologicznej czy przetwórci ekologicznej). Z jakością związane też bywają takie elementy jak wzornictwo czy materiał, w który pakowany jest produkt żywnościowy.

Badania pokazują, że konsumenci chętniej kupują i gotowi są więcej płacić za produkty, które ich zdaniem są dobrej jakości. Niektóre LGR wspierały już projekty związane z certyfikacją, na przykład ekologiczną jak w przypadku ośmiornic z Navia-Porcía. Inny rodzaj certyfikacji związany jest ze znakami Chroniona nazwa pochodzenia (Protected Designation of Origin, PDO), Chronione oznaczenie geograficzne (Protected Geographical Indication, PGI), Gwarantowana tradycyjna specjalność (Traditional Speciality Guaranteed, TSG)

Z kolei inne LGR wspierają projekty pozwalające identyfikować źródło produktów rybactwa i akwakultury, czyli miejsce pochodzenia, oraz zastosowane metody połowu/hodowli. Dostępność takich informacji w formie wyraźnego znakowania pomaga konsumentom podejmować świadome decyzje co do pochodzenia i jakości kupowanych artykułów, a to z kolei rozwija rynek dla jakościowych produktów.

„Raj natury”: wykorzystanie istniejącej marki jakości

LGR Navia-Porcía pracuje obecnie nad włączeniem certyfikowanych ośmiornic do istniejącej marki regionalnej. Inicjatorem marki jakości o nazwie **“Alimentos del paraíso natural”** (“Żywność z raju natury”) był rząd regionu Asturia, który chciał promować lokalne produkty posiadające certyfikaty produkcji organicznej lub Chronionej nazwy pochodzenia (PDO) lub Chronionego oznaczenia geograficznego (PGI). Wprawdzie miejscowe ośmiornice nie posiadają żadnego z wymienionych certyfikatów, ale LGR ma nadzieję przekonać odpowiednie podmioty, że stały monitoring i procedury związane z utrzymaniem certyfikatu MSC spełniają normy jakości i identyfikowalności produktów objętych marką regionalną. O ile ta inicjatywa się powiedzie, projekt:

- ✔ Pozwoli **oszczędzić środki** dzięki wykorzystaniu istniejącej marki
- ✔ Pozwoli poszerzyć markę regionalną o **nową** kategorię produktów o uznanej jakości
- ✔ Zapewni **integrację** produktu rybnego z gamą produktów pochodzenia głównie rolniczego

3 dzięki ARPESOS, stowarzyszeniu wszystkich właścicieli jednostek mających certyfikat MSC

Znak jakości nie zawsze musi pochodzić od uznanego systemu certyfikacji. Niektóre LGR wypracowały **własne inicjatywy** promowania jakości oparte na rekomendacjach miejscowych rybaków. Na przykład chorwacka LGR **Galeb** dofinansowała projekt „**rybacy polecają**”, opracowany przez miejscowych rybaków i restauratorów, aby wyróżnić ryby i owoce morza poławiane lokalnie i ostrzec konsumentów przed praktykami przypisywania lokalnego pochodzenia produktom importowanym. Projekt pozwala konsumentom podejmować decyzje o wyborze jakościowych produktów spożywczych ze świadomością, że zarazem pomagają miejscowym rybakom uzyskać lepszą cenę za swój połów.

Tego typu przedsięwzięcia budują również zaufanie i wzajemność między producentami a konsumentami, co jest kluczowe dla stworzenia zrównoważonych systemów lokalnej żywności i uznania jej jakości. Projekt „rybacy polecają” pomaga też LGR Galeb w osiągnięciu jednego z celów strategii: rozwoju zrównoważonej turystyki opartej na jakościowych produktach i unikalnej gastronomii.

Produkcja biologiczna

Innym sposobem, dzięki któremu producenci małej skali mogą się dostać na rynek żywności jakościowej jest produkcja ekologiczna (organiczna). Żywność organiczna jest traktowana jako wysokiej jakości, bo jest wytwarzana bez stosowania nawozów i pestycydów wytwarzanych chemicznie. Akwakultura organiczna obejmuje hodowlę ryb w czystych wodach przy użyciu paszy produkowanej w sposób zrównoważony. Unia Europejska stawia sobie za cel znaczące zwiększenie biologicznie produkowanej żywności do roku 2030, dzięki strategii „Od pola do stołu”. LGR mogą wspierać produkty organiczne jako sposób zwiększania wartości dodanej dla lokalnych produktów i ich producentów.

Biologiczna produkcja samphire

Portugalska LGR **ADREPES Costeiro** wsparła miejscową firmę zajmującą się biologiczną produkcją i przetwórstwem *samphire*, rodzaju halofitu (słonorośli), rośliny naturalnie rosnącej na okolicznych słonych bagnach i wykazującej dużą odporność na zmiany klimatu. Gospodarstwo ekologiczne *Salina Greens* jest jednym z nielicznych w UE produkujących słonorośle *samphire*, oferując konsumentom wyższą jakość niż *samphire* produkowany konwencjonalnie.

Dzięki tej jakości *Salina Greens* mogło nawiązać relacje handlowe z licznymi supermarketami i restauracjami biologicznymi w Portugalii. Wykorzystanie produktów w branży kosmetycznej i farmaceutycznej doprowadziło do podpisania umowy z firmą LUSH specjalizującą się w kosmetykach naturalnych i ekologicznych. Nawiązano również partnerstwo z fundacją zarządzającą bagniskami i z grupą naukowców z uniwersytetu w Lizbonie zajmujących się roślinami halofitami. Tego typu powiązania wzmacniają miejscową gospodarkę i otwierają szanse na przyszłe długofalowe partnerstwa zarówno na obszarze LGR, jak i poza nim.

Projekt pomaga również chronić delikatny ekosystem bagien solankowych, w dużym stopniu zaniedbanych przez ostatnie kilkadziesiąt lat. Bez interwencji człowieka te cenne ośrodki bioróżnorodności mogłyby zniknąć, a hodowla *samphire* okazała się trwałym sposobem na ich ochronę.

- ✓ Obejmuje zrównoważone wykorzystanie **miejscowych zasobów naturalnych**
- ✓ Przynosi **liczne i długofalowe korzyści** środowiskowe, gospodarcze i społeczne
- ✓ Pomaga nawiązać trwałe **więzi biznesowe** na obszarze LGR i poza nim

Więcej informacji w [Dobrej Praktyce FARNET](#)

2.3 Krótkie łańcuchy żywnościowe

Krótkie łańcuchy żywnościowe (KŁŻ) to łańcuchy dostaw, które **skracają dystans między producentem a konsumentem**, zarówno w sensie przestrzennym jak i przez ograniczenie liczby podmiotów gospodarczych, za pośrednictwem których produkty docierają na rynek. Wspieranie KŁŻ i zachęcanie mieszkańców do konsumpcji lokalnych produktów przynosi wiele korzyści, takich jak wzmocnienie miejscowej gospodarki i ograniczenie śladu węglowego związanego z transportem żywności.

Jak rozumiemy lokalność?

Opinie konsumentów o tym, co oznacza produkcja „lokalna” są bardzo rozbieżne. Niektórzy uważają, że oznacza to żywność wyprodukowaną w promieniu kilkunastu kilometrów, dla innych zaś mogą to być produkty z danego kraju lub nawet krajów sąsiednich, o ile są bliskie kulturowo. Wprowadźcie definicje są różne, ale kluczem jest bliskość, czyli żywność lokalna jest wytwarzana lub zbierana, przetwarzana i konsumowana na obszarze identyfikowanym jako „bliski”.

Zainteresowanie żywnością lokalną ze strony konsumentów, polityków i naukowców rośnie i często podkreślają oni że jest ona **świeższa, zdrowsza, a także produkowana i transportowana w sposób bardziej ekologiczny i odpowiedzialny społecznie**.

Po wsparciu zrównoważonej produkcji ośmiornic, LGR Navia-Porcía pracuje obecnie nad zbudowaniem lokalnego rynku dla tych ośmiornic i innych produktów. Jak dotąd na obszarze LGR tylko jedna mała firma produkująca konserwy uzyskała certyfikat **Standard łańcucha dostaw MSC**, dzięki czemu może używać znaku ekologicznego MSC na produktach z lokalnych owoców morza. LGR zachęca zatem kolejnych miejscowych przetwórców i restauracje aby ubiegali się o certyfikat Standardu łańcucha dostaw MSC dla swoich produktów. Współpracuje także ze wszystkimi grupami LEADER regionu Asturii, aby wspólnie wypracować spójny system krótkich łańcuchów żywnościowych z całego regionu.

Współpraca regionalna przy promocji produktów lokalnych

Ubocznym efektem gwarantowanej jakości i zrównoważonej produkcji miejscowych ośmiornic był wzrost ich ceny. Jednak lokalny rynek na razie nie jest w stanie płacić takich cen jak rynki zagraniczne, toteż ponad 90% ośmiornic z połowów miejscowej floty jest obecnie eksportowana do takich krajów jak USA czy Japonia.

W ramach budżetu LEADER LGD-LGR Navia-Porcía wraz z 10 innymi grupami LEADER (z których 7 pełni również funkcję LGR) realizuje projekt współpracy obejmujący wspólne działania na rzecz marketingu produktów biologicznych i rzemieślniczych z całego regionu. Obejmuje to produkty świeże i przetworzone, zarówno rybackie, jak i rolne.

Projekt jest we wczesnej fazie realizacji, w której różne produkty są wprowadzane do wspólnej oferty, a producenci są szkoleni jak sprzedawać żywność w krótkich łańcuchach. Następnym etapem będzie poprawa skuteczności i rentowności tych krótkich łańcuchów oraz zwiększenie popytu. W skład oferty wejdą zarówno miejscowe ośmiornice, jak i inne gatunki lokalne, np. pąkle, a także konserwy i inne przetwory rybne produkowane lokalnie.

Zwiększona odporność na wstrząsy dzięki lokalnym systemom żywności

Zwiększenie obecności na rynku lokalnym miejscowych produktów z morza było od dawna ważnym celem dla wielu LGR. Jednak zakłócenia rynków światowych związane z pandemią COVID-19 pokazały, jak ważne są **efektywne systemy dostaw na poziomie lokalnym** dla produktów żywnościowych, w tym rybackich.

W trakcie kiedy tradycyjni odbiorcy i łańcuchy żywności nie funkcjonowały, rybacy i hodowcy ryb byli często wspierani przez systemy sprzedaży bezpośredniej i innego typu partnerstwa, co pozwoliło zarazem zapewnić konsumentom stały dostęp do miejscowych produktów morskich. Tak się stało na przykład w przypadku portalu bezpośredniej sprzedaży ryb **Fisch vom Kutter**, stworzonego dzięki wsparciu niemieckiej **LGR Wybrzeża Bałtyku** w 2012 roku. W trakcie kryzysu COVID-19 liczba odwiedzających **portal** zwiększyła się o 80%, a rybacy odnotowali wzrost sprzedaży bezpośrednio do konsumenta o 10-20%. Podobne inicjatywy

wspierało wiele LGR, bądź to przez specjalnie tworzone platformy internetowe, bądź też organizując za pośrednictwem mediów społecznościowych odbiór miejscowych ryb na nabrzeżu lub oferowanie koszyków ryb dostarczanych do odbiorców.⁴

2.4 Kształcenie konsumentów

Kiedy zrównoważone produkty wysokiej jakości już powstaną, należy o nich poinformować potencjalnych konsumentów. Podnoszenie świadomości konsumentów to ważna część umieszczania na rynku produktów i usług. Jest to część marketingu, która daje kupującym informacje dotyczące nowego produktu, aby mogli dokonać świadomego wyboru tego, co kupują i jedzą.

Na zwiększenie wiedzy konsumentów o lokalnej żywności oddziałuje szereg czynników. Wprawdzie czasem pojedyncze inicjatywy mogą znacząco podnieść świadomość konsumentów o jakości i dostępności miejscowych ryb i owoców morza, ale dotarcie do szerszego grona społeczności ze skoordynowanym przekazem można zwykle lepiej osiągnąć poprzez kilka powiązanych projektów.

Równoległe z działaniami na rzecz certyfikacji produktów rybackich i ich włączenia do systemów jakości, LGR Navia-Porcía starała się zwiększyć rozpoznawalność rybaków i ich produktów wśród szerszej publiczności, w tym również wśród turystów. Na przestrzeni lat LGR wsparła wiele projektów, takich jak „żyjące muzeum rybackie online”, prezentujące informacje o miejscowych gatunkach, film dokumentalny promujący miejscowe połowy oraz kilka krótszych filmów promujących kulturę rybacką i gastronomię obszaru. LGR dofinansowało również inicjatywę głównego portu rybackiego, aby przyjmować odwiedzających, pokazywać jak działa aukcja ryb i jaką rolę w społeczności odgrywa sektor rybacki.

Otwarcie aukcji rybnej w Vega dla publiczności

Najważniejszym celem tego projektu jest podnoszenie świadomości o miejscowym rybołówstwie i promocja jego osiągnięć w zakresie zrównoważonych praktyk połowowych. Wsparty przez LGR projekt obejmował umożliwienie aukcji rybnej w mieście Vega przyjmowania wycieczek i działań edukacyjnych.

Beneficjentem była miejscowa *cofradía* (organizacja zrzeszająca rybaków). Opracowano interaktywną ścieżkę zwiedzania aukcji, pozwalającą odwiedzającym zobaczyć z bliska na czym polega praca rybaków. Wejście dla dorosłych kosztuje 3 euro (dzieci do lat 12 wchodzi za darmo), a odwiedzających oprowadza pracownik organizacji rybackiej dobrze zorientowany w temacie. Stworzono również pomieszczenie dydaktyczne, wyposażone w urządzenia audio-wizualne pozwalające zapoznać się z praktykami połowowymi, co czyni zwiedzanie bardziej atrakcyjnym, szczególnie dla rodzin z dziećmi i wycieczek szkolnych. Miejskowe hotele często zakupują hurtową ilość biletów, aby swoim klientom zaoferować wizytę za darmo.

Projekt zwiększył wiedzę miejscowych konsumentów na temat sektora rybackiego, został też nagłośniony przez krajowe media i dzięki temu stał się ważną atrakcją turystyczną obszaru. Pomaga w ten sposób osiągnąć różne cele LGR, zarówno promowanie jakościowych produktów żywnościowych jak i poprawa oferty turystycznej obszaru.

- ✓ Pomaga osiągnąć **więcej niż jeden cel**
- ✓ Wykorzystuje **wiedzę lokalną** (eksperta w dziedzinie rybactwa) dla promocji tradycyjnej działalności
- ✓ **Pomaga rybakom być dumnymi** z racji ich wkładu w rozwój społeczności
- ✓ **Jest samowystarczalny finansowo** dzięki niedużej opłacie za bilet

Więcej informacji w [Dobrej Praktyce FARNET](#)

⁴ Wiele przykładów tego, jak LGR mobilizowały społeczności rybackie w czasie kryzysu COVID-19 można znaleźć na stronie FARNET [COVID-19 – Reakcje LGR](#).

Projekty innych LGR na rzecz budowania zrównoważonych systemów żywnościowych

Poprawa stanu miejscowych ostryg w zatoce Tralee: spółdzielnia rybacka w Irlandii wykorzystuje nowe technologie, aby zapewnić zrównoważony stan miejscowego gatunku ostryg.

Poprawa jakości produktów i usług w miejscowych restauracjach: po przeprowadzeniu badania oczekiwań konsumentów, cypryjska LGR wsparła 12 barów rybackich w poprawie jakości serwowanych produktów morskich oraz lepszym informowaniu o tych produktach, w ramach „Umowy o lokalną jakość”

Cabaz do Peixe: wirtualna platforma bezpośredniej sprzedaży ryb z miejscowej floty małej skali, z której świeże produkty wysokiej jakości są dostarczane wprost do konsumenta w ośmiu punktach odbioru.

Festiwal promujący zapomniane gatunki ryb: dwie litewskie LGR współpracują przy promocji gatunków ryb słodkowodnych przez pokazy tradycyjnych technik połowowych, naukę przyrządzania potraw z ryb i degustacje.

Więcej informacji na temat świadomości konsumenckiej i marketingu ryb i owoców morza w krótkich łańcuchach dostaw można znaleźć w Przewodniku FARNET nr 8 [Marketing ryb z miejscowych połowów](#)

3. Rozwijanie przedsiębiorczości

Wiele społeczności nadbrzeżnych zmagają się z niską dochodowością sektorów pierwotnych, takich jak rybactwo czy akwakultura małej skali. Kluczową rolą LGR jest **poszukiwanie możliwości** tworzenia wartości dodatkowej przez istniejące firmy oraz wspieranie nowych firm. Nowe możliwości drzeją zarówno w sektorze rybackim, jak i poza nim. Działalność gospodarczą mogą podejmować zarówno przedstawiciele sektora jak i inne podmioty zdolne do zagospodarowania lokalnych zasobów tak, aby generowały przychody i tworzyły miejsca pracy oraz nowe produkty i usługi dla mieszkańców. Innymi słowy, wsparcie takich przedsiębiorstw pozwoli **wzmocnić i zróżnicować zarówno sektor rybacki, jak i całą lokalną gospodarkę**.

Rozważając wsparcie nowych i istniejących przedsiębiorstw lokalnych LGR może skupić się na różnych branżach. Niniejszy rozdział zajmuje się tylko niektórymi z nich:

- zwiększaniem wartości dodanej ryb przez tworzenie nowych produktów,
- wspieraniem zrównoważonej akwakultury,
- rozwojem zrównoważonej turystyki,
- innymi branżami błękitnego wzrostu.

Podobnie jak w innych rozdziałach, naszym przewodnikiem po różnych możliwościach rozwoju firm będzie jedna z LGR, dla której ten temat jest szczególnie ważny. W tym przypadku będzie to Stowarzyszenie **Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka** z Polski.

W centrum uwagi: Północnokaszubska LGR, Polska

Położona na najbardziej na północ wysuniętej części polskiego wybrzeża Morza Bałtyckiego, **Północnokaszubska LGR** (PLGR) obejmuje obszar 572 km², zamieszkały przez blisko 82 000 osób. W sektorze rybackim pracuje ok. 1 900 osób, z czego 760 to kobiety. Obszar charakteryzuje się silną tożsamością kulturową blisko związaną z tradycją rybacką.

W tej szczególnie atrakcyjnej turystycznie części wybrzeża głównym wyzwaniem jest tworzenie dodatkowych źródeł dochodu i miejsc pracy, które byłyby trwałe i całoroczne. Jednak trudność leży też w słabych umiejętnościach biznesowych i niskim poziomie wykształcenia. Jeden z dwóch głównych celów strategii jest „konkurencyjna gospodarka, oferująca mieszkańcom atrakcyjne i różnorodne miejsca pracy”. Projekty opisane w tym rozdziale to tylko niektóre spośród tych, które pomagają tworzyć wartość dodaną do działalności rybackiej i dywersyfikować lokalną gospodarkę. Przykłady obejmują:

- inwestycje w celu utworzenia nowych produktów przetwórstwa,
- włączenie gospodarstwa rybackiego w ofertę turystyczną regionu,
- pomoc rybakom w różnicowaniu działalności w kierunku turystyki,
- rozwój diagnostyki medycznej na bazie dawnej przetwórci konserw.

W poprzednim okresie LGR dofinansowała ponad 200 projektów i utworzyła 200 miejsc pracy. Kluczowym czynnikiem sukcesu jest stabilny i bardzo kompetentny zespół (4 pełne etaty plus księgowość) oraz dobry kontakt z potencjalnymi i aktualnymi beneficjentami.

3.1 Zwiększanie wartości dodanej produktów rybackich

Kiedy LGR zamierza rozwijać nowe przedsiębiorstwa, zwykle jednym z pierwszych typów projektów jakie bierze pod uwagę jest dodawanie wartości do ryb z miejscowych połowów. Takie dodawanie wartości może następować przez wzmacnianie więzi między producentami a konsumentami (zobacz [Rozdział 2](#)). Jednak LGR mogą też pomagać przedsiębiorcom wprowadzać na nowe rynki na przykład niskocenne gatunki ryb lub produktów ubocznych, albo wchodzić na niszowe rynki dla ryb o wysokiej jakości.

Inicjatywy tworzące wartość dodaną mogą być bardzo zaawansowane, ale bywają również stosunkowo proste przedsięwzięcia, które też mogą przynieść pozytywne efekty i zwiększać przychody. Przykład Północnokaszubskiej LGR pokazuje, jak miejscowy rybak rozwinął swoją firmę aby uzyskać większą wartość dodaną ze szprota.

Przetwórstwo niskocennego gatunku pomaga zwiększyć przychody

Jedna z rodzinnych firm rybackich na obszarze PLGR jest również właścicielem zakładu przetwórczego. W przeszłości produkowano tam konserwy rybne, ale z braku wykwalifikowanych pracowników zaprzestano tej działalności. Szprot, poławiany wówczas w dużych ilościach, był następnie od razu mrożony i sprzedawany po niskich cenach, głównie na eksport.

Dzięki doradztwu i wsparciu finansowemu z LGR firma zainwestowała w automatyczną linię produkcyjną, pozwalającą na szybkie patroszenie świeżych ryb i ich sprzedaż po znacznie lepszej cenie do polskich firm przetwórczych. Wartość inwestycji wynosiła 100 000 euro (z czego 50% z dofinansowania LGR), co pozwoliło firmie zwiększyć przychody o ok. 30%.

- Generuje **wartość dodaną z dostępnego lokalnie surowca**
- Tworzy **nowy produkt** z ryb traktowanych dotąd jako niskocenne
- Pomaga projektodawcy wejść na **nowe rynki**

Poszukiwanie inspiracji poza obszarem LGR

Czasem opłaca się spojrzeć szerzej, poza obszar własnej LGR. Często lokalne innowacje są inspirowane doświadczeniem z drugiego końca Europy, albo nawet jeszcze dalszym. LGR mogą odegrać ważną rolę w poszerzaniu horyzontów miejscowej społeczności i konfrontowaniu sektora rybackiego z nowymi pomysłami.

Na przykład na południu Finlandii LGR [ESKO](#) udało się zachęcić przedsiębiorcę do **eksperymentowania i innowacji** w zakresie ryb z miejscowych połowów. Firma zdecydowała się zastosować japońską technikę dojrzewania mięsa lokalnie poławianych łososi i pstrągów. Projekt, który łączy produkty lokalne z międzynarodowymi technologiami, doprowadził do powstania wysokiej jakości produktu adresowanego na rynek towarów luksusowych, który wzbudził zainteresowanie kucharzy z gwiazdkami Michelina. Tak przetworzona ryba ma bardzo wysoką wartość dodaną i jest serwowana w jednej z najlepszych restauracji w Helsinkach. Wprowadzenie tego produktu stworzyło miejsca pracy i zwiększyło roczne obroty firmy o 50 000 euro.

W Przewodnikach FARNET: nr 3: [Podnoszenie wartości produktów lokalnego rybołówstwa i akwakultury](#) i nr 12: [Pobudzenie przedsiębiorczości w rybackim łańcuchu dostaw](#) czytelnicy znajdą więcej informacji o tym jak tworzyć wartość dodaną i wzmacniać miejscowe firmy związane z rybactwem i akwakulturą.

3.2 Zrównoważona akwakultura

Zrównoważona akwakultura może być ważnym źródłem żywności i innych cennych produktów. Może ona obejmować szeroki wachlarz działań, znacznie wykraczający poza hodowlę ryb i skorupiaków. LGR wspierały na przykład produkcję **wodorostów lub makroalg**, a nawet **hodowlę koralowców**.

Na obszarze PLGR akwakultura jest obecna tylko w niewielkim stopniu. Jednak LGR dostrzegła możliwość **promocji istniejącego gospodarstwa hodowlanego** i szerzej łączenia turystyki z dziedzictwem rybackim w ramach projektu współpracy o nazwie Północny Szlak Rybacki.

Włączenie gospodarstwa rybackiego do turystyki

PLGR udzieliła wsparcia gospodarstwu rybackiemu na zaplanowanie i uruchomienie działalności turystycznej opartej o lokalne dziedzictwo. Środki LGR były przeznaczone na przygotowanie miejsca do patroszenia i grillowania samodzielnie złowionych ryb oraz na inwestycje w zabytkowy młyn wodny ułatwiające migrację ryb i zwiększające produkcję energii.

Projekt pełni ważną funkcję edukacyjną, zarówno jako przykład zrównoważonej produkcji energii na poziomie lokalnym oraz jako atrakcja dla dzieci i młodzieży zainteresowanych jedynym młynem wodnym na obszarze LGR.

- **Integruje** różne sektory miejscowej gospodarki
- Buduje **synergię** z innymi projektami połączonymi Północnym Szlakiem Rybackim
- W sposób **innowacyjny i inspirujący** ujmuje kwestię energii odnawialnej

Wspieranie nowej działalności w zakresie zrównoważonej akwakultury

Obok promowania i lepszego integrowania istniejących hodowców z lokalną społecznością, LGR mogą także wspierać tworzenie nowych przedsięwzięć w zakresie akwakultury, jako **impuls rozwojowy dla miejscowej gospodarki** i szansa na stworzenie miejsc pracy (zwykle dla pracowników wykwalifikowanych). Konkurencyjna i zrównoważona akwakultura jest jednym z kluczowych priorytetów Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury (EFMRA) na lata 2021-2027.

Innowacje a akwakultura

Inspirujący przykład uruchomienia nowego typu działalności w akwakulturze i ułatwiania współpracy różnych podmiotów pochodzi z LGR **Mank** w Danii. Grupa ta wsparła utworzenie pierwszej w Danii farmy omułek hodowanych na otwartym morzu (zwykle w tym kraju omułki są hodowane w ujściach rzek zalewanych przypiływami). Tamtejszy ośrodek badawczy odkrył, że wody wokół Zatoki Kerteminde mają szczególnie dobre warunki do produkcji omułek. Produkowane w akwakulturze biologicznej omułki mają wysoką jakość i osiągają wartość konsumpcyjną w czasie krótszym niż rok, zamiast typowego cyklu trwającego ponad 2 lata. Projekt ułatwił współpracę między miejscowymi podmiotami zajmującymi się produkcją, przetwórstwem i obrotem omułek, a także przyczynił się do poprawy jakości wody.

Realizacja projektu zaczęła się w 2018 roku i objęła początkowy etap pilotażu, a następnie do końca 2020 r. stopniowo zwiększano wydajność do 400 ton rocznie i osiągnięto planowane zatrudnienie w wysokości 5 etatów. Teren, na którym przeprowadzono pilotaż, służy obecnie do testowania kolejnych produktów, jak ostrygi czy wodorosty. Koszt projektu wyniósł 123 000 euro, z czego 53 600 pochodziło z LGR.

- ✓ **Innowacyjna** działalność gospodarcza oparta na **lokalnych zasobach**
- ✓ Ułatwia **współpracę** różnych podmiotów
- ✓ Kreuje **liczne korzyści** dla obszaru
- ✓ Rozwój etapowy, **od pilotażu do pełnego zakresu działalności**

Więcej informacji w [Dobrej Praktyce FARNET](#)

Na wielu obszarach akwakultura jest integralną częścią lokalnej strategii i LGR pomaga producentom odnieść sukces z korzyścią dla społeczności. Z drugiej strony hodowla może mieć poważne negatywne skutki dla środowiska. Przy wspieraniu nowych przedsięwzięć akwakultury LGR powinny pamiętać o następujących kwestiach:

- > wpływ na środowisko
- > akceptacja metod produkcji przez społeczność lokalną
- > potencjalne konflikty interesów związane z zagospodarowaniem przestrzennym
- > zachowania konsumentów i ich zaufanie do produktów.

W zależności od typu akwakultury i jej potrzeb rozwojowych, LGR mogą pomagać producentom w promocji, w informowaniu że ich produkty są lokalne i wytwarzane w sposób zrównoważony, lub w **nawiązywaniu kontaktów** z innymi podmiotami (w tym miejscową gastronomią i turystyką) oraz z instytucjami badawczymi.

Mogą także pomóc **budować umiejętności** hodowców w zakresie bardziej zrównoważonej produkcji, a także dofinansować inwestycje w **poprawę jakości produktów** lub zmniejszenie szkód dla środowiska. Niektóre LGR starają się też pomóc producentom uczestniczyć w procesie decyzyjnym na poziomie lokalnym lub krajowym.

W przewodniku FARNET **Włączanie akwakultury w społeczności lokalne** można znaleźć więcej pomysłów, jak LGR mogą wspierać zrównoważoną akwakulturę przez budowanie akceptacji, zaufania i współpracy z innymi sektorami.

3.3 Zrównoważona turystyka

Obszar wielu LGR jest lub może być atrakcyjny z punktu widzenia turystycznego. Turystyka może przynosić miejsca pracy i dodatkowe dochody dla społeczności rybackich. Stanowi ona także okazję do współpracy między różnymi podmiotami.

LGR mogą ułatwiać **powiązania** między sektorem rybackim a turystyką oraz wspierać różnego typu projekty obejmujące zakwaterowanie, gastronomię, atrakcje takie jak turystyka połowowa, przyrodnicza lub muzea rybołówstwa. Mogą także inwestować środki w promocję obszaru i jego zasobów związanych z rybackim, oraz **pomóc połączyć różne produkty turystyczne w jeden spójny „pakiet”**.

Tak się właśnie stało w przypadku PLGR, kiedy grupa ta wzięła udział w projekcie współpracy dotyczącym **Północnego Szlaku Rybackiego**⁵. Szlak ten obejmuje 11 obszarów LGR w Polsce, tworząc więzi i promując atrakcje związane z dziedzictwem rybackim. W każdej z uczestniczących LGR utworzono ośrodek (stanowiący „kotwicę” szlaku), prowadzący działania edukacyjne i promocyjne wokół wybranego tematu. Dla PLGR tematem wiodącym jest tradycja bałtyckiego rybackiego przybrzeżnego, a sam ośrodek stanowi punkt odniesienia dla licznych projektów LGR. Wiele z nich przyczynia się do sukcesu Szlaku i korzysta z promocji w jego ramach.

Rybak różnicuje działalność w kierunku turystyki

Pan Henryk Indyk był członkiem założycielem PLGR i razem z dwoma braćmi jest właścicielem dwóch jednostek rybackich. Przez długi czas wahał się, czy powinien ubiegać się o finansowanie z LGR, po części dlatego, że chciał się skupić głównie na działalności rybackiej. Jednak malejące przychody (z powodu bardzo niskich kwot na dorsza i łososia) oraz porady pracowników LGR zachęciły go do podjęcia nowego typu działalności – turystyki, którą w dalszym ciągu może łączyć z rybackim.

Pan Henryk postanowił otworzyć mały pensjonat z 6 pokojami gościnnymi, który może przyjmować turystów przez cały rok. Środki pozyskane od LGR przeznaczył na zbudowanie i wyposażenie budynku, energooszczędne oświetlenie LED oraz małą wędzarnię. Inwestycja objęła także prośrodowiskową pompę ciepłą oraz opracowanie nowego produktu turystycznego: wycieczek kutrem jako uzupełnienia atrakcji dla turystów, którzy mogą następnie uwędzić własnoręcznie złowione ryby w wędzarni.

LGR przez cały czas wspierała przedsiębiorcę, od pierwszego spotkania na początku 2017 roku, a następnie doradzała przy przygotowaniu planu i budżetu inwestycji, uzyskaniu niezbędnych pozwoleń na budowę itp. LGR przekonała również p. Henryka do zastosowania korzystnego dla środowiska systemu ogrzewania i do rozszerzenia oferty o dodatkowe atrakcje (wycieczki kutrem, wędzarnia). Projekt został także włączony do **Północnego Szlaku Rybackiego** i korzysta ze wspólnej promocji. Jego koszt wyniósł ok. 146 000 euro, z czego koszty kwalifikowane to 119 000 euro. Dofinansowanie z LGR to 50 000 euro.

- Powoduje **rzeczywistą zmianę** w życiu rybaka
- Odpowiada na **konkretną potrzebę** (utrata kwot i dochodów)
- **Buduje umiejętności biznesowe** (dzięki doradztwu z LGR)
- Obejmuje wykorzystanie **energii odnawialnej**
- Wzmacnia **lokalne sieci i uzupełnia inne projekty lokalne** (dzięki współpracy w ramach Północnokaszubskiego odcinka Północnego Szlaku Rybackiego)

LGR powinny pamiętać, że mimo iż turystyka ma duży potencjał stymulowania wzrostu gospodarczego, zbytne uzależnienie od tej branży może stanowić ryzyko dla obszaru. Konsekwencje ograniczenia podróży zagranicznych wskutek pandemii COVID-19 były dla wielu przedsiębiorstw turystycznych katastrofalne. Obszary dysponujące **mieszanym profilem gospodarki**, a także firmy na-

5 Szlak ten, zainicjowany w okresie 2007-2013, jest cały czas rozszerzany o nowe elementy

kierowane na *różne typy turystów* (np. nie tylko zagranicznych, ale również krajowych czy wycieczki szkolne) będą prawdopodobnie bardziej odporne na wstrząsy spowodowane nieprzewidzianymi wydarzeniami.

Ważne jest również **respektowanie pojemności środowiskowej danego obszaru**, i LGR powinny o tym pamiętać przy wspieraniu firm turystycznych. Dzięki temu korzyści wynikające z turystyki mogą przeważać nad jej negatywnymi skutkami, takimi jak tłok czy zanieczyszczenie środowiska. **Wydłużenie sezonu turystycznego**, tam gdzie to możliwe, pomoże nie tylko zapewnić aktywność i przychody przez cały rok, ale również rozłożyć w czasie obciążenia spowodowane turystyką, dzięki czemu społeczność i przyroda mniej ucierpią.

Ekoturystyka i projekty jakościowe

Sieć MEET to forum współpracy obszarów chronionych zajmujących się zachowaniem zasobów naturalnych i kulturowych. Sieć promuje zarazem nowy model ekoturystyki i innowacyjne narzędzia pozwalające kontrolować negatywne skutki. Wypracowane głównie dla turystyki na obszarach chronionych, **kryteria sieci MEET dla projektów ekoturystycznych** są następujące:

- ✓ zaangażowanie **lokalnych społeczności i miejscowych usługodawców**,
- ✓ korzyści dla **ochrony przyrody**,
- ✓ zmniejszenie **śladu ekologicznego** i poprawa zachowań turystów,
- ✓ katalizowanie **współpracy przy rozwoju turystyki** między obszarami chronionymi a sektorem prywatnym.

Więcej informacji o tworzeniu produktów eko-turystyki i pomiaru śladu ekologicznego pakietów turystycznych można znaleźć na stronie: www.meetnetwork.org

Projekty innych LGR w zakresie rozwoju turystyki

Turystyka z trocią atlantycką w tle: projekt współpracy między LGD i LGR zmierzający do osiągnięcia celów ekonomicznych i środowiskowych przez stworzenie nowej lokalizacji turystycznej opartej o połowy rekreacyjne.

'Mar das Illas': trzy galicyjskie LGR współpracują pomagając miejscowym rybakom i ich rodzinom podejmować działalność gospodarczą w zakresie turystyki morskiej i rybackiej.

Syn rybaka tworzy firmę oferującą pakiety turystyczne obejmujące obserwację ssaków morskich, a także wędkowanie, wyprawy kajakowe i snorkelling (nurkowanie w masce z fajką).

W Przewodniku FARNET nr 9 **Rybacktwo i turystyka** można znaleźć więcej informacji na temat wspierania wysokiej jakości projektów turystycznych na obszarach rybactwa i akwakultury.

3.4 Inne sektory błękitnego wzrostu

W okresie finansowym 2021-2027 Komisja Europejska zachęca LGR do korzystania z szerokiego wachlarza możliwości oferowanych przez zrównoważoną błękitną gospodarkę. Obejmuje ona nie tylko rybołówstwo, akwakulturę i turystykę, ale również działania związane z energią, nowymi technologiami i eksploatacją zasobów morskich.

LGR muszą jednak pamiętać, że wspieranie projektów w tych nowych dziedzinach może wymagać wiedzy technicznej i powiązań z branżami, które są mniej znane typowym uczestnikom rybackiego RLKS. Zatem ważna będzie bliska współpraca z potencjalnymi beneficjentami, weryfikacja ich zdolności do realizacji proponowanych projektów oraz upewnienie się, że przyniosą one korzyści dla społeczności rybackiej.

Gospodarka oparta na wiedzy: innowacyjne laboratorium diagnostyczne

Strategia PLGR od początku przewidywała wsparcie dla działań wykraczających poza rybactwo i turystykę. W okresie 2007-2013 jednym z priorytetów strategii były usługi dla społeczności lokalnej i dla osób odwiedzających obszar, w tym usługi zdrowotne. LGR chciała także w pierwszej kolejności udzielić wsparcia przedsiębiorcom mającym dużą szansę na sukces, aby ich przykład zainspirował innych i zachęcił nowe firmy do aplikowania o środki.

Firmę GENOXA założyło w 2011 roku dwóch przedsiębiorców wcześniej prowadzących przetwórnictwo konserw rybnych. Ich nowa firma miała specjalizować się w diagnostyce medycznej przy użyciu najnowszych technologii zgodnie z podejściem „medycyny spersonalizowanej”, dostosowującej leczenie do specyficznych potrzeb pacjenta. Firma chciała otworzyć nowe laboratorium na terenie LGR, aby ułatwić mieszkańcom dostęp do szybkich i wiarygodnych metod diagnozowania chorób układu pokarmowego i onkologicznych. Projekt obejmował adaptację budynku po przetwórni oraz zakup wysokiej jakości aparatury laboratoryjnej, a także system informatyczny do zarządzania testami i umożliwiający pacjentom dostęp online do wyników badań.

Laboratorium okazało się sukcesem, a od 2018 roku oferuje nowy rodzaj testów oparty na diagnostyce molekularnej. W 2020 roku zostało wybrane, jako jedno z nielicznych w województwie, do prowadzenia testów na COVID-19. We współpracy z samorządami firma otworzyła kilka punktów pobrań „drive-through” dla mieszkańców obszaru.

Projekt zainspirował wielu lokalnych przedsiębiorców, którzy dzięki temu aktywniej ubiegali się o finansowanie unijne. Koszt projektu to ok 145 000 euro, z tego dofinansowanie LGR wyniosło 72 000.

- Otwiera **nowy rodzaj działalności** na obszarze wcześniej silnie uzależnionym od turystyki
- Oferuje **mieszkańcom usługi zdrowotne** wysokiej jakości
- Stanowi **przykład dla innych firm**

Rola LGR w zwiększaniu wartości miejscowych firm

O wartości dodanej rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność stanowi **partnerstwo lokalne i wsparcie miejscowej ekipy** nie tylko w formie finansowania projektów, ale także dzięki możliwości wyboru tych projektów, które najlepiej pasują do istniejących firm i wypełniają potencjalne luki na rynku.

Co więcej, LGR (podobnie jak LGD) może mieć wpływ na kształt projektów, co pozwala na taką **modyfikację pierwotnych pomysłów, aby zmaksymalizować ich wpływ** na gospodarczy, społeczny i środowiskowy potencjał obszaru. LGR może też odegrać ważną rolę podejmując decyzję o poziomie wsparcia, jaki ma otrzymać każdy z projektów⁶. Na przykład może przyznać większe wsparcie konkretnego typu projektom lub beneficjentom, co może zachęcić do aplikowania potencjalnych **beneficjentów najbardziej potrzebujących** wsparcia finansowego, a także zmotywować ich do przedstawienia takich **projektów, których obszar najbardziej potrzebuje**.

Doradztwo dla przedsiębiorców pomaga zwiększyć zainteresowanie energią odnawialną

Zmiana klimatu i kwestie środowiskowe są ważnym tematem dla PLGR w okresie 2014-2020 period. Projekty przyczyniające się do osiągnięcia tych celów otrzymują dodatkowe punkty w procesie oceny. Pan Zdzisław Karsznia, którego firma świadczy usługi instalacyjne dla osób i firm, zwrócił się do LGR w poszukiwaniu środków na renowację starego budynku, do którego planował przenieść działalność.

Pracownicy LGR zasugerowali panu Karszni, że skoro wielu z jego klientów interesują alternatywne źródła energii, mógłby poszerzyć działalność o małą pokazową turbinę wiatrową. Dzięki temu jego przyszli klienci mogliby zapoznać się z funkcjonowaniem takiej turbiny i jej możliwościami technicznymi, a jednocześnie dowiedzieć się więcej o energii odnawialnej. Firmy jest gotowa przyjmować również wycieczki szkolne.

Rola LGR w procesie kształtowania projektu **była zasadnicza**: nie tylko zainspirowała ona przedsiębiorcę do poszerzenia projektu o nowy typ usług, ale także wspierała go w całym procesie przygotowania wniosku, realizacji i rozliczenia.

Projekty innych LGR wspierające różnicowanie lokalnej gospodarki

Farma Koralowa: jedna z pierwszych w Europie komercyjnych hodowli koralowca, produkująca rocznie ok. 5 000 koralowców i ściągająca wycieczki szkolne ze znacznego obszaru.

Hodowla mikroalg do produkcji omega-3: nowe przedsiębiorstwo zajmujące się hodowlą mikroalg na lądzie w celu ekstrakcji olejku stosowanego jako farmaceutyczny suplement diety.

Współpraca i wymiana jako forma wsparcia przedsiębiorczości: wymiana krótkich staży między proekologicznymi firmami z trzech krajów pomaga podnosić umiejętności przedsiębiorców, wypracowywać nowe produkty i angażować młode osoby w działalność gospodarczą.

⁶ Procent całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu, jaki LGR postanawia sfinansować, jest nazywany „intensywnością pomocy”. W ramach rozporządzenia o EFMR (Załącznik III), LGR mogą dofinansować do 50% kosztów, ale dla niektórych typów projektów, np. projektów innowacyjnych bądź realizowanych wspólnie, a także wspierających rybaków małej skali, dofinansowanie LGR może sięgać 100% kosztów kwalifikowalnych. Z kolei rozporządzenie o wspólnych przepisach przewiduje, że LGR odpowiada za wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia. Te same zasady przewidują również projekty legislacji na okres 2021-2027.

„Złote zasady” wspierania firm zrównoważonych i odpornych na wstrząsy

- **Unikaj nadmiernej zależności gospodarki od jednej lub dwóch głównych branż lub rynków** (na przykład rynek eksportowy dla produktów rybackich czy określony typ turystyki); ostatnia pandemia COVID-19 przypomniała na nowo że zróżnicowana gospodarka będzie bardziej odporna w czasach wstrząsów i kryzysów.
- Nie zapominaj o **perspektywie długookresowej**: czy dana firma okaże się trwała – pod kątem finansowym, środowiskowym, społecznym – za pięć lat? A za dziesięć?
- Upewnij się, że wspierane firmy generują **nowe przychody lub miejsca pracy**, a nie **wypierają** istniejące (unikaj sytuacji, kiedy nowa restauracja lub hotel nie zwiększa ogólnej liczby posiłków czy noclegów na obszarze, a jedynie odciąga klientów od już istniejących przedsiębiorstw).
- Jeśli wspierane firmy przewidują tworzenie miejsc pracy, sprawdź czy te miejsca pracy są naprawdę **korzystne dla lokalnej społeczności**; unikaj projektów wymagających umiejętności, których brakuje na obszarze, wspieraj raczej takie, które tworzą miejsca pracy dla mieszkańców, szczególnie tych, którzy mogą mieć problem ze znalezieniem pracy.
- Bierz pod uwagę cały wachlarz możliwości, jakie stwarza **Błękitna Gospodarka** i wybierz spośród nich te branże, które realnie dadzą się zastosować na obszarze LGR.

W Przewodniku FARNET nr 5 **Różnicowanie działalności na obszarach rybackich** można znaleźć więcej informacji i pomysłów na temat różnicowania źródeł dochodu, w tym błękitnej gospodarki.

4. Wymiana pokoleniowa

Zachęcanie młodych ludzi do pracy w rybnactwie i akwakulturze jest celem wielu LGR. Umożliwienie wymiany pokoleniowej jest wspólnym wyzwaniem wielu obszarów w Europie, bo **sektor rybacki jest przez młodych często uważany za mało atrakcyjny**, głównie ze względu na trudne warunki pracy i stosunkowo niskie zarobki. Zarazem wiele obszarów tradycyjnie zależnych od rybactwa i akwakultury zmagają się z depopulacją, a młodzi ludzie wyjeżdżają w poszukiwaniu lepszej przyszłości gdzie indziej. Obszary wielkich miast i metropolii przyciągają wiele młodych osób, oferując im lepsze szanse rozwoju zawodowego w długiej perspektywie, wyższe zarobki i lepsze usługi dla młodych rodzin. W efekcie średni wiek zatrudnionych w sektorze rybackim rośnie, a wiele obszarów LGR wpada w **spirale uciekających miejsc pracy i znikających usług**.

LGR mogą wspierać projekty odnoszące się do tych wyzwań. Mogą to być projekty promujące rybactwo i akwakulturę jako atrakcyjne branże lub ułatwiające wejście młodych osób do tych zawodów. Inne projekty mogą pomóc zbudować lepszą przyszłość dla młodych osób na obszarach rybackich, tworząc nowe miejsca pracy (związanych np. z rybactwem, akwakulturą lub innymi branżami błękitnej gospodarki) lub poprawiając dostępność usług.

Niniejszy rozdział pokazuje, jak LGR Południowej Finlandii, współpracując z grupami LEADER ze swojego obszaru poszukuje sposobów na odmłodzenie zawodu rybaka i uczynienie obszaru atrakcyjnym miejscem do życia i pracy.

W centrum uwagi: LGR ESKO, Finlandia

Obszar LGR **Południowa Finlandia (ESKO)** obejmuje wybrzeże Zatoki Fińskiej na odcinku między Hanko a Virolahti. Choć zasoby ryb są w dobrym stanie, liczba zawodowych rybaków znacznie się zmniejszyła: w 1995 roku było ich 400, a w 2020 zaledwie 65, a ich średni wiek to 60 lat. Co gorsza, ci rybakowie, którzy jeszcze pozostali, to przedsiębiorstwa rodzinne, które prawdopodobnie są zarządzane przez ostatnie pokolenie rybaków: oczekuje się, że dzieci nie przejmą już tej działalności. Dochody w sektorze rybackim są niskie i nie mogą konkurować o pracowników z innymi branżami, takimi jak przemysł czy usługi.

Ponadto, w miarę przenoszenia się młodych ludzi do miasta za wykształceniem lub pracą, społeczności nadbrzeżne stają w obliczu wyludnienia się i starzejącej populacji.

Problem ten dotyczy nie tylko sektora rybackiego, toteż w tym zakresie LGR blisko współpracuje z trzema LGD w programie LEADER (Sepra, Silmu and Pomoväst), z którymi dzieli ten sam obszar. LGR skupia się głównie na działaniach związanych z rybactwem, podczas gdy LGD zajmują się kwestiami dotyczącymi całego obszaru, na przykład utrzymaniem atrakcyjności obszaru nadbrzeżnego dla młodych osób i ułatwieniem ich powrotu po ukończeniu studiów. Poniższe przykłady pokazują jak LGR i LGD wspierają projekty mające:

- zachęcić młodych ludzi do podjęcia zawodu rybaka i umożliwić wymianę pokoleń (LGR),
- promować bardziej ogólnie sektor rybacki wśród młodzieży (LGD-LGR),
- poprawić dochodowość rybactwa przez zajęcie się szczególnie jedną kwestią: szkodami spowodowanymi przez foki (FLAG),
- tchnąć nowe życie w mały port rybacki (LGD i LGR).

4.1 Zachęcanie młodych do rybactwa i akwakultury

Trudność leży nie tylko w tym, żeby młodych ludzi przekonać że rybactwo może być **interesujące jako zawód**. Równie trudno bywa młodym ludziom wejść do tej branży, po części dlatego że **brakuje odpowiednich szkoleń, lub nie są one atrakcyjne** dla osób potencjalnie zainteresowanych podjęciem zawodu. Inną przeszkodą są **wysokie koszty** związane na przykład z zakupem pierwszego kutra, odpowiedniej licencji, a także niezbędnego wyposażenia (sprzętu połowowego, ratowniczego, chłodziarek itp.)

Zatem w wielu LGR jest potrzeba projektów pokazujących, że rybactwo i akwakultura mogą oferować młodym ludziom atrakcyjne zatrudnienie oraz pomagających w podjęciu takiej działalności.

Liczne LGR realizowały projekty szkoleniowe, w których młodzi ludzie mieli bezpośredni kontakt z praktyką rybactwa lub akwakultury; często projekty te były wynikiem współpracy między szkołami a rybakami lub hodowcami ryb. LGR realizowały też projekty promocyjne poprawiające wizerunek rybactwa w społeczeństwie przy użyciu zarówno tradycyjnych metod komunikacji jak i mediów społecznościowych.

Wspólnym mianownikiem skutecznych projektów w tym zakresie jest **zaangażowanie praktyków (rybaków, hodowców ryb itp.) w przygotowaniu i realizacji działań edukacyjnych i promocyjnych**. Takie praktyczne spojrzenie jest niezbędne przy informowaniu młodych ludzi na czym polega praca w rybactwie lub akwakulturze.

Program „mistrz-uczeń”

Wobec zagrożenia utratą wszystkich rybaków z obszaru, LGR ESKO wspólnie z miejscowym stowarzyszeniem rybaków doszła do wniosku, że młodych ludzi można zachęcić do zawodu przez system „mistrz-uczeń”. Nawiązując kontakt z potencjalnymi młodymi rybakami oraz we współpracy z władzami oświatowymi i sektorem rybackim wypracowano specjalny program szkoleniowy. Składa się on w 100% z zajęć praktycznych, w których jeden lub kilku doświadczonych rybaków przysposabia do pracy ucznia, dzieląc się z nim swoją wiedzą i doświadczeniem.

Program szkolenia trwa 12 miesięcy i obejmuje naukę nowoczesnych metod połowu i sprzętu rybackiego, jak również podstawowych umiejętności marketingowych i biznesowych. „Mistrzowie” otrzymują wynagrodzenie pod warunkiem, że płacą swoim uczniom, a łączny koszt wyszkolenia jednej osoby wynosi nieco ponad 8000 euro. Do końca 2019 roku przeszkolono 23 młodych rybaków, z których ok. 80% podjęło zawód rybaka. Zatem w sumie koszt wprowadzenia do zawodu jednej osoby wyniósł poniżej 10000 euro, co oznacza bardzo wysoką efektywność kosztową tego przedsięwzięcia. W rezultacie wszystkie fińskie LGR realizują obecnie tego typu działania.

- **Od początku angażuje** stowarzyszenia rybaków
- Potencjalni **młodzi rybacy byli konsultowani i ich głos wzięty pod uwagę!** (w efekcie powstał innowacyjny program oparty wyłącznie na szkoleniu praktycznym)
- **System wygrany-wygrany**, w którym rybacy byli wynagradzani za wkład pracy, a młodzi ludzie byli szkoleni do zawodu, otrzymywali niewielkie wynagrodzenie i szansę na przejęcie istniejącego biznesu.
- **Efektywny kosztowo** i dający **konkretne rezultaty** (utworzone miejsca pracy, utrzymanie wiedzy i umiejętności rybackich w lokalnej społeczności)

Więcej informacji w [Dobrej Praktyce FARNET](#)

Program szkoleniowy był adresowany przede wszystkim do młodzieży z rodzin rybackich. Jednak aby zbudować szerszą bazę potencjalnych rybaków i hodowców ryb, potrzebne jest zwykle **podnoszenie wiedzy w całej społeczności**. Niżej opisany projekt uzupełnia system „mistrz-uczeń”, docierając do szerszego grona młodych ludzi – w tym także młodzieży spoza obszaru rybackiego – i łącząc kształcenie rybackie z innymi tematami związanymi z morzem.

Mobilizacja młodzieży przez współpracę LGR-LGD

LGR ESKO współpracowała także z estońską LGR **Virumaa** oraz dwiema LGD uczestniczącymi w programie LEADER. Projekt współpracy miał na celu przybliżenie młodym ludziom sektora rybackiego i tematyki morskiej oraz promowanie przedsiębiorczości i wymiany młodzieżowej.

Inicjatywa polegała na organizacji obozów młodzieżowych dla uczestników w wieku 7-16 lat oraz jednodniowych imprez i tematycznych warsztatów weekendowych. W Finlandii i Estonii zorganizowano łącznie 9 obozów i wizyt studyjnych obejmujących takie tematy jak żeglarstwo i nawigacja, rybołówstwo bałtyckie, turystyka rybacka, przyrządzanie potraw z ryb i ochrona środowiska. W obozach wzięło udział ponad 75 uczestników z obu krajów, a ponad 2000 osób uczestniczyło w imprezach i warsztatach.

- ✓ Wzmacnia „na wesoło” **umiejętności i wiedzę uczestników** z obszaru
- ✓ Buduje **relacje transgraniczne i wymianę** korzystne dla obu stron
- ✓ **Długookresowa wizja** budowania kultury przedsiębiorczości i współpracy ponadnarodowej

Więcej informacji w [Dobrej Praktyce FARNET](#)

LGR mogą także wspierać działania ułatwiające pracę rybaków małej skali i zwiększające ich dochody. Chodzi o to, żeby młodych ludzi nie tylko zachęcać do podjęcia pracy w sektorze rybackim, ale pokazać im, że w długiej perspektywie warto ten zawód podjąć oraz w nim pozostać.

Wokół Morza Bałtyckiego foki i kormorany, gatunki chronione, odpowiadają za duże szkody dla sektora, w przypadku niektórych rybaków sięgające 90% wszystkich złowionych ryb. Znacznie zwiększa to wysiłek rybaków i rujnuje ich dochody. LGR ESKO zainicjowała zatem projekt współpracy wokół Bałtyku celem poszukiwania rozwiązań pozwalających ograniczyć szkody powodowane przez chronione drapieżniki, takie jak foki i kormorany.

Dystrybucja urządzeń odstrasżających foki

W rezultacie projektu współpracy realizowanego przez 14 LGR dla zbadania wpływu fok i kormoranów na bałtyckich rybaków małej skali i informowania na ten temat, okazało się że szkody w połowach są jedną z kluczowych przyczyn, dla których młodzi ludzie nie chcą wybierać zawodu rybaka lub nie chcą w nim *pozostać*.

We współpracy z fińskim Instytutem Zasobów Naturalnych (LUKE) i regionalnym instytutem badań nad środowiskiem, LGR ESKO zainicjowała w Finlandii szerszą dyskusję o konieczności badań nad urządzeniami odstrasżającymi foki przez wydawanie określonego typu dźwięków, które zniechęcają foki ale nie przeszkadzają rybom. LGR zorganizowała też wyjazd studyjny do Estonii dla zapoznania się z używanymi tam odstrasżaczami norweskimi, aby przekonać zarówno instytut LUKE, jak i Ministerstwo Rolnictwa o konieczności pilnego dofinansowania tego typu badań.

Dzięki determinacji LGR takie badania zostały przeprowadzone i różne podmioty podjęły się sfinansowania kilku pilotażowych typów odstrasżaczy, z których trzy rodzaje były finansowane przez ESKO. Urządzenia okazały się skuteczne i jak na razie jest to jedyny sposób, jaki znaleźli rybacy aby chronić swoje połowy przed fokami.

- ✓ Odpowiada na **rzeczywistą potrzebę** miejscowych rybaków
- ✓ Zachęca do podjęcia **ukierunkowanych badań** dla znalezienia praktycznego rozwiązania
- ✓ Buduje **partnerstwo z naukowcami, decydentami i sponsorami**
- ✓ Stanowi część szerszej współpracy z 14 bałtyckimi LGR dla znalezienia rozwiązań dla całego regionu, **optymalizując wykorzystanie zasobów i ułatwiając szersze zastosowanie**

Wyżej opisane projekty odpowiadają na specyficzne wyzwania, jakie stoją przed młodymi osobami pragnącymi podjąć zawód rybaka w południowej Finlandii. Kombinacja tych działań pozwala zarówno poprawić postrzeganie zawodu rybaka, jak i pomóc pokonać konkretne bariery związane z rozpoczęciem działalności w tym sektorze, takie jak brak szkoleń czy niskie dochody.

Projekty innych LGR pomagające młodym ludziom odkryć rybactwo i akwakulturę jako zawód

M MediterRadio: wykorzystanie mediów jako sposobu upowszechniania pomysłów, wiadomości, kultury i działań związanych z rybactwem i morzem.

Warsztaty dla szkół na temat akwakultury, środowiska i dziedzictwa rybackiego organizowane we współpracy z miejscowymi rybakami.

Pomoc dwóm młodym rybakom w przejęciu działalności rybackiej po ojcu i jej rozwinięciu w tradycyjnym obszarze rybackim.

Pakiety szkoleniowe dla młodzieży i osób długotrwale bezrobotnych w zakresie zarządzania firmą, przetwórstwa produktów rybactwa i akwakultury oraz naprawy sprzętu rybackiego.

Wsparcie EFMR dla pierwszego nabycia statku rybackiego

Pod pewnymi warunkami,⁷ EFMR 2014-2020 przewiduje wsparcie dla pierwszego nabycia statku rybackiego, a projekt rozporządzenia EFMRA 2021-2027 zawiera podobne zapisy. Wsparcie jest wyraźnie adresowane do rybaków małej skali aktywnych w takim segmencie floty, dla którego zdolności połowowe są w równowadze w stosunku do uprawnień do połowów.

4.2 Troska o przyszłość dla młodych ludzi na obszarze LGR

Wiele obszarów nadbrzeżnych zmagają się z jakąś formą wyludnienia się lub starzenia ludności oraz ucieczki młodych ludzi do wielkich miast. Poza trudnościami w znalezieniu dobrej pracy głównym czynnikiem tej ucieczki jest brak podstawowych usług. Występuje tu efekt błędnego koła, gdyż przy malejącej liczbie użytkowników dostarczanie usług staje się niemożliwe. LGR często spotykają się z taką sytuacją na obszarach, gdzie turystyka i „drugie domy” nie zapewniają dostatecznego popytu na usługi przez cały rok.

Wsparcie LGR może dotyczyć zwiększania atrakcyjności obszaru celem utrzymania młodych ludzi, np. przez poprawę dostępu do edukacji, miejsc pracy i usług. Taki pakiet projektów może przyczynić się do poprawy jakości życia i sprawić, że dany obszar będzie postrzegany jako „inteligentny”, co przyciągnie młodych ludzi i pracujące rodziny.

⁷ Wnioskodawcy muszą wykazać się pięcioletnim doświadczeniem lub ukończyć odpowiednie wykształcenie zawodowe. Dofinansowanie może wynieść maksymalnie 25% kosztu jednostki, ale nie więcej niż 75 000 euro.

LGR ESKO i LGD Sepra zmagają się z ucieczką ludności do niedalekich Helsinek, dlatego oprócz działań zachęcających młode osoby do rybactwa priorytetem jest ochrona miejscowych usług i miejsc pracy w innych branżach.

Poprawa usług w małym porcie rybackim

LGD Sepra w programie LEADER wspólnie z LGR ESKO postanowiły przywrócić do życia mały, podupadający port rybacki w miejscowości Klamila. Pierwszym krokiem było zorganizowanie dyskusji ze wszystkimi zainteresowanymi. Zaproszono do niej także ekspertów spoza obszaru, którzy mieli wnieść krytyczne „spojrzenie z zewnątrz”. W ten sposób wypracowano plan działania obejmujący inwestycje wokół portu, mobilną scenę, ekologiczne toalety i wieloosobową wyścigową łódź wiosłową. Plan działania obejmował finansowanie z różnych źródeł, w tym z programu Interreg Central Baltic (2007-2013), jak również z EFRROW i EFMR, w sumie ok. 100 000 euro w okresie pięciu lat.

W rezultacie nastąpiło wzmocnienie współpracy między różnymi podmiotami w społeczności i ich zainteresowanie korzystaniem z portu i okolic. Poprawiła się jakość usług i powstały nowe możliwości biznesowe. Udało się też przekonać samorząd lokalny oraz instytucję odpowiedzialną za rozwój regionu, aby włączyły port do swoich planów rozwojowych. Partycypacyjny proces przygotowania planu działania przyczynił się też do wypracowania **COMCOT**, innowacyjnego narzędzia do poprawy konkurencyjności turystyki przyjaznej dla społeczności.

- Integruje różnego typu zmiany w **spójny plan działania**
- Włącza wiele podmiotów, przez co wzmacnia **lokalną współpracę w sieci i kapitał społeczny**
- Inspiruje nowe rodzaje działalności i ułatwia rozwój przedsiębiorczości
- Łączy **różne źródła finansowania** dla osiągnięcia większego efektu

Więcej informacji w [publikacji ELARD](#) na temat zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich

Projekty innych LGR dla poprawy jakości życia i zapewnienia przyszłości dla młodzieży:

Dawna fabryka silników do łodzi przekształcona w ośrodek społeczności i inkubator dla firm: ma pomóc młodym przedsiębiorcom na duńskiej wyspie Ærø zbudować własną przyszłość w ramach społeczności nadbrzeżnej.

Mobilny sklepik wiejski: dostarcza towary do odległych miejscowości w Niemczech, a zamówienia można składać za pośrednictwem platformy cyfrowej, która również umacnia kontakty między LGR, producentami lokalnymi i klientami.

Medycyna na odległość na wyspie Culatra: ośrodek telemedycyny, w którym konsultacje na odległość przeprowadzają lekarze z przychodni w najbliższym mieście (Portugalia).

Więcej informacji o tym, jak społeczności nadbrzeżne mogą być bardziej „smart” i tworzyć szanse dla młodzieży w Przewodniku FARNET nr 18 **Inteligentne obszary przybrzeżne**. Można też skorzystać z rozdziału poświęconego wymianie pokoleniowej w Przewodniku FARNET nr 13 **Włączenie społeczne dla ożywienia obszarów rybackich**.

5. Wzmacnianie kapitału społecznego i lokalnego zarządzania

Wiele inicjatyw opisanych wcześniej w tym przewodniku wzmacnia kapitał społeczny i przyczynia się do lokalnego zarządzania zasobami. Kapitał społeczny, który powstaje zarówno dzięki poszczególnym projektom jak i w efekcie partycypacyjnego, oddolnego charakteru działań, jest kluczową wartością dodaną podejścia RLKS.

Być może jedną z największych zalet strategii LGR jest to, że tworzy ona silne i wzajemnie korzystne powiązania między różnymi podmiotami lokalnej społeczności podejmującymi wspólnie uzgodnione przedsięwzięcia. **Kapitał społeczny i zaufanie stanowią spoiwo, które utrzymuje społeczność, pozwala jej na podejmowanie innowacji i daje szanse przetrwania w sytuacji kryzysu.**

Z kolei lokalne zarządzanie jest bezpośrednio wskazane w rozporządzeniu o EFMR jako jeden z celów RLKS: „powierzenie społecznościom rybackim ważniejszej roli w zarządzaniu lokalnym oraz w zarządzaniu lokalnymi zasobami rybołówstwa i działalnością morską”. Wiele LGR podejmuje działania, aby **społeczności rybackie mogły w większym stopniu uczestniczyć w podejmowaniu decyzji, które ich dotyczą**. Dzięki temu podejmowane decyzje mogą być lepszej jakości, a jednocześnie jest większa szansa na ich akceptację i stosowanie przez lokalną społeczność.

W niniejszym rozdziale przewodnikiem jest irlandzka LGR Zachodnia. Pokażemy, w jaki sposób projekty przez nią finansowane łączą się ze sobą, aby zwiększyć kapitał społeczny i wzmocnić głos rybaków w miejscowym zarządzaniu.

W centrum uwagi: LGR Zachodnia, Irlandia

LGR zachodnia leży na słabo zagospodarowanej części wybrzeża Atlantyku, obejmując hrabstwa Galway i Clare o znaczącym udziale sektora rybackiego. Na obszarze LGR jest zarejestrowanych 368 jednostek i zatrudnionych 687 osób. Poławiane są głównie kraby, homary, raki, przegrzebki i ostrygi. Mimo że sektor wydaje się duży, jego przetrwanie jest niepewne, co stanowi jedno z głównych wyzwań obszaru LGR. Przy malejącej liczbie coraz starszych mieszkańców rozproszonych po całym obszarze, oraz równie rozproszonym sektorze rybackim, trudno jest przyciągnąć młodych. Dodatkowym wyzwaniem jest słaba infrastruktura i duża odległość od rynków.

LGR wykonała duży wysiłek, aby poprawić spójność społeczną obszaru i zachęcić mieszkańców do udziału w rozwoju lokalnym, a szczególnie w zarządzaniu miejscowymi zasobami naturalnymi. Równoległe z działaniami mającymi na celu zwiększenie atrakcyjności obszaru, LGR wspierała również projekty na rzecz:

- > mobilizacji społeczności do zajęcia się wspólnie pilnymi kwestiami, takimi jak ochrona środowiska morskiego,
- > wzmacniania lokalnej współpracy w sieci i budowanie relacji, szczególnie związanych z firmami rybackimi,
- > włączania rybaków małej skali w procesy decyzyjne dotyczące rybactwa na poziomie regionalnym i krajowym.

5.1 Mobilizowanie społeczności

Budowanie sieci wymaga przede wszystkim mobilizacji mieszkańców wokół wspólnych celów. Z tego właśnie powodu wszystkie LGR dysponują budżetem na „animację”. Rolą zespołu LGR jest mobilizacja członków społeczności celem poprawy sytuacji na obszarze. Jednak obok samej animacji, mobilizację mogą również pobudzać wspierane przez LGR projekty, angażujące we współpracę różne podmioty.

Miejscowe stowarzyszenie dla sprostania wyzwaniom

Sektor rybacki wokół Zatoki Galway w ciągu ostatnich lat podpadł z różnych przyczyn, takich jak zanieczyszczenie wód, zniszczenie siedlisk, przełowienie i negatywne skutki zmian klimatycznych. Ponadto problemem był brak komunikacji między decydentami a społecznościami nadbrzeżnymi, dla których środowisko morskie jest podstawą życia i działalności.

Zdając sobie sprawę, że w rozproszonych społecznościach rybackich działa wielu podobnie myślących entuzjastów gotowych do współpracy, LGR Zachodnia podjęła działania, aby ich zorganizować. W 2017 roku różni członkowie społeczności, w tym hodowcy skorupiaków, rybacy przybrzeżni, nieformalne grupy i pasjonaci zajmujący się przyrodą i dziedzictwem morskim zdecydowali się założyć, przy wsparciu LGR, stowarzyszenie **Cuan Beo**.

Stowarzyszeniu udało się zachęcić różnych interesariuszy do podjęcia wspólnych działań na różnych frontach, zwiększyć kapitał społeczny obszaru i wypracować kilka inicjatyw ochrony środowiska morskiego. Wielofunkcyjność organizacji odzwierciedla również jej struktura finansowa. Oprócz 73 681 euro pozyskanych od LGR, przedsięwzięcie otrzymało środki z lokalnie zarządzanego programu wodnego, od organizacji zajmującej się dziedzictwem Heritage Ireland oraz od gminy Galway.

Obecnie Cuan Beo jest mocno wrośnięte w lokalną społeczność i bierze udział w wielu inicjatywach dotyczących promocji miejscowych zasobów morskich, współorganizując na przykład prelekcje poświęcone ochronie ekosystemów morskich, pokazy przyrządzania owoców morza i degustacje, a także dzień otwarty dla 500 dzieci w wieku szkolnym. Zorganizowano również, we współpracy z rybakami i instytucjami badawczymi, warsztaty w ramach projektu odtworzenia populacji miejscowych ostryg.

- ✓ Szerokie **partnerstwo** mobilizujące **różnych członków społeczności**
- ✓ Wykorzystuje i chroni **zasoby lokalne**
- ✓ Pozwala na uruchomienie **szeregu uzupełniających projektów**
- ✓ Zapewnia **efektywność kosztową** dzięki pracy wolontariuszy
- ✓ **Trwały wpływ** na społeczność lokalną

Więcej informacji o projekcie w [Dobrej Praktyce FARNET](#)

Kapitał społeczny w czasach COVID

Pandemia COVID-19 miała istotny wpływ na sektor rybactwa i akwakultury oraz szerzej na społeczności lokalne. W tym trudnym okresie LGR odegrały ważną rolę w mobilizowaniu społeczności na rzecz **samopomocy** oraz pomocy sektorowi rybackiemu. Wymagało to *zmiany formy kontaktów na online*, co w wielu obszarach było wyzwaniem. LGR musiały szybko dostosować się do nowych sposobów pracy ze społecznością. Było to możliwe dzięki wcześniej zbudowanemu przez działania LGR kapitałowi społecznemu.

Praktyczne rozwiązania dla sprostania nowym potrzebom

W hiszpańskim Kraju Basków COVID-19 sparaliżował sektor rybacki, który musiał zaprzestać wielu działań z powodu ograniczeń sanitarnych. **Baskijska LGR** szybko zmobilizowała swoje kontakty, aby pomóc rybakom sprostać wymogom bezpieczeństwa i ponownie podjąć działalność. W porozumieniu z władzami regionu LGR zorganizowała zestawy ochrony osobistej (maseczki, rękawice itp.) i zawarła umowy z 12 stowarzyszeniami rybackimi (*cofradías*) celem przekazania im zaliczek na zakup zestawów. Następnie LGR dopilnowała ich dostawy oraz przygotowała i przekazała każdej *cofradía* odpowiednią ilość zestawów. W zaledwie kilka tygodni LGR dokonała trzech dostaw zestawów obejmujących 40 000 maseczek i 5 000 par rękawic dla blisko 3 000 osób (rybaków, pracowników aukcji i obrotu rybami).

Nowe formy współpracy w potrzebie

Po wystąpieniu COVID-19 i zamknięciu restauracji, jeden z przetwórców ryb z obszaru LGR **Środkowej Finlandii** podjął współpracę z miejscową restauracją, aby zaoferować mieszkańcom posiłki na wynos. Współpraca ta pozwoliła na utrzymanie łańcucha dostaw rybackich w czasie kryzysu: rybacy mogli sprzedawać ryby przetwórcy, a ten zaopatrywał restaurację w ryby wchodzące w skład posiłków na wynos.

Wykorzystanie sieci LGR oraz mediów społecznościowych

Wenecka LGR VeGAL w odpowiedzi na pandemię COVID-19 uruchomiła kampanię informacyjną na **Facebooku** promującą konsumpcję miejscowych produktów rybackich przez filmiki z **wypowiedziami** miejscowych rybaków. Aby pomóc rybakom i innym lokalnym przedsiębiorcom, LGR ułatwiło **sprzedaż bezpośrednią** informując odbiorców o czasie połowów oraz o terminach dostaw miejscowych producentów.

Więcej przykładów działań LGR mobilizujących społeczności rybackie w czasie pandemii na stronie FARNET **COVID-19 – Reakcje LGR**.

5.2 Tworzenie lokalnych sieci współpracy

Kiedy już uda nam się zmobilizować mieszkańców, można zacząć tworzyć trwałe sieci współpracy. Badania na temat kapitału społecznego pokazują że ważne są relacje między ludźmi. Bez tych relacji i sieciowania wiele działań rozwoju lokalnego nie doszłoby do skutku. To sieciowanie miejscowych podmiotów: rybaków, małych firm i innych członków społeczności generuje kapitał społeczny oparty na wzajemnie korzystnych relacjach i na zaufaniu. Lokalne sieci mogą spowodować korzystne zmiany zachowań, które z kolei prowadzą do pożądanych efektów społecznych, gospodarczych i środowiskowych.

LGR Zachodnia obejmuje wiele wsi i miasteczek na odległym krańcu Irlandii. Tworzeniu powiązań między nimi i wzmacnianiu współpracy w sieci służyły liczne niewielkie projekty LGR zmierzające do skrócenia dystansu między członkami społeczności oraz między mieszkańcami a lokalnym sektorem rybackim i jego produktami.

Tworzenie więzi w rozproszonej społeczności

Projekt utworzenia **Centrum Rybactwa i Owoców Morza Zatoki Galway** otrzymał od LGR 20 921 euro. Centrum oferuje szeroki wachlarz usług łączących wiele elementów sektora rybackiego.

Po pierwsze, centrum promuje wiele produktów rybackich poławianych lub produkowanych na obszarze LGR, dzięki czemu mieszkańcy mają dostęp do lokalnych owoców morza. Działający w ramach centrum sklepik „Dockside Deli” nie tylko oferuje produkty morskie ze zrównoważonych i etycznych źródeł, ale także wprowadza nowatorskie, gotowe do spożycia lub szybkiego przyrządzenia produkty ze świeżo złowionych owoców morza.

Po drugie, centrum oferuje degustacje, podczas których odwiedzający mogą skosztować produktów znajdujących się w ofercie sklepiku, a jednocześnie dowiedzieć się o rybactwie z okolic Zatoki Galway, jego tradycjach i kulturze. Mogą też na miejscu zapoznać się z procesami i technikami, takimi jak wędzenie na gorąco.

Wreszcie centrum stanowi też miejsce spotkań dla całej społeczności, oferując usługi szkoleniowe, pokazy, lekcje gotowania oraz punkty szybkiej sprzedaży (pop-up), z których dochód jest przeznaczany na wsparcie lokalnych działań charytatywnych.

Tego typu działania skupiają miejscową społeczność wokół sektora rybackiego. Na przykład sklepy „pop-up” pomagały promować inne projekty wspierane przez LGR, takie jak **Szlak Dzikiego Atlantyku**, **Poznawanie Doków Galway**, oraz **Wizyty w Dokach Galway**.

- ✔ **Wieloaspektowy projekt** pomagający osiągnąć wiele celów strategicznych LGR Zachodniej
- ✔ **Tworzy synergię** łącząc w sieci zarówno projekty, jak i społeczność
- ✔ **Wzmacnia miejscową odporność na wstrząsy**, wzmacniając kapitał społeczny i przedsiębiorczość

5.3 Wzmacnianie głosu sektora rybackiego

W niektórych obszarach UE głos rybaków w małej skali jest niesłyszalny. Dlatego jednym z pięciu celów rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w rozporządzeniu o EFMR jest „powierzenie społecznościom rybackim ważniejszej roli w zarządzaniu lokalnym oraz w zarządzaniu lokalnymi zasobami rybołówstwa i działalnością morską”, a wiele LGR aktywnie wzmacnia głos miejscowych rybaków w procesach decyzyjnych, które ich dotyczą.

Biorąc pod uwagę trudności, jakie napotykają rybacy w małej skali zanim ich głos stanie się słyszalny, LGR Zachodnia postawiła sobie wsparcie rybaków w lokalnym zarządzaniu jako kluczowy cel strategii.

Wzmacnianie głosu miejscowych rybaków przy zarządzaniu zasobami

W Irlandii flota przybrzeżna, w skład której wchodzi ok. 1 200 jednostek rybackich, nie uczestniczyła wcześniej w procesie decyzyjnym ze względu na swoje rozproszenie między liczne społeczności lokalne. Aby ułatwić rybakom w małej skali udział w procesie decyzyjnym na poziomie regionalnym i krajowym, LGR Zachodnia podjęła współpracę z innymi irlandzkimi LGR celem utworzenia sześciu **Regionalnych Forów Rybactwa Przybrzeżnego** oraz jednego forum krajowego. Do uruchomienia projektu przyczyniły się znacząco Irlandzka Agencja do spraw Rolnictwa, Żywności i Morza oraz Irlandzka Agencja Rybołówstwa (BIM).

Powstałe fora ułatwiają rybakom w małej skali skoordynowane działanie w ramach jednej platformy, współpracę z władzami krajowymi oraz wyrażanie opinii na temat decyzji, które dotyczą ich działalności i źródeł utrzymania. Dla LGR Zachodniej projekt realizował kluczowy cel strategii, zaś utworzone fora na trwałe zmieniły sytuację rybaków małej skali zarówno w społeczności lokalnej jak i w miejscowym zarządzaniu i podejmowaniu decyzji.

- ✓ **Współpraca** między władzami krajowymi a wszystkimi siedmioma irlandzkimi LGR spowodowała **autentyczną zmianę sytuacji** w całym kraju
- ✓ Projekt wypracował **nowe sposoby współpracy** i podejmowania decyzji w irlandzkim rybołówstwie
- ✓ Wzmacnia głos **grupy wcześniej niewystarczająco reprezentowanej** (rybaków małej skali) i daje jej rzeczywisty wpływ na proces decyzyjny

Więcej informacji o projekcie w [Dobrej Praktyce FARNET](#).

Krajowe sieci wspierające LGR mogą również odegrać ważną rolę przy budowaniu sieci współpracy między poszczególnymi interesariuszami i obszarami rybackimi. Takie jest zadanie Krajowych Sieci w **Estonii** i na **Łotwie**. Obie sieci pracują nad pozytywnym wizerunkiem rybaków i społeczności lokalnych, a także stymulują wymianę wiedzy i wspólne uczenie się. Ścisłe współpracując z LGR, przyczyniają się również do budowy zaufania i tworzenia synergii między rozproszonymi zazwyczaj społecznościami zależnymi od rybactwa i akwakultury.

Projekty innych LGR budujące kapitał społeczny i wzmacniające lokalne zarządzanie

Tworzenie sieci współpracy dla wzmocnienia przedsiębiorczości: miejscowi rybacy, detaliści, hurtownicy i restauracje zostały połączone w jedną sieć dla rozwoju korzystnych i trwałych więzów kooperacji.

Rozwój przedsiębiorczości: seria powiązanych ze sobą działań, dzięki którym jedna z polskich LGR buduje umiejętności miejscowych przedsiębiorców, wśród nich rybaków, restauratorów, usługodawców w dziedzinie edukacji i rekreacji, oraz zachęca ich do współpracy.

Badania nad relacjami w obrębie społeczności: badanie wykazało liczne powiązania osobiste i oparte na zaufaniu między miejscowymi rybakami, ale okazało się też, że wymiana informacji zawodowych między nimi jest bardzo ograniczona i że jest tu miejsce na działania LGR.

Podpowiedzi i wnioski praktyczne dla LGR

Przygotowanie strategii lokalnej jest tylko pierwszym etapem pracy nad przygotowaniem użytecznych dla obszaru projektów wspieranych przez LGR. Do zadań LGR należy następnie czuwanie nad tym, aby projekty wspierane w ramach strategii były wysokiej jakości.

W tym celu trzeba zmobilizować zasoby LGR, zarówno ludzkie (pracownicy i wolontariusze) jak i finansowe (koszty bieżące i animacja, a także inne środki, tam gdzie to możliwe) aby wykorzystać do maksimum możliwości każdego z dofinansowanych projektów. Każdy projekt wspierany przez LGR powinien, w połączeniu z innymi projektami, odpowiadać bezpośrednio na miejscowe potrzeby i przynosić pozytywne, długofalowe zmiany gospodarcze, społeczne i środowiskowe.

Nie każda LGR dysponuje odpowiednią ilością czasu i umiejętnościami aby zapewnić wsparcie projektodawcom. Niniejszy rozdział ma na celu **pomoc LGR skupić się na tych działaniach** (animowanie społeczności, wsparcie przy tworzeniu projektów oraz proces ich wyboru), które spowodują, że finansowane projekty rzeczywiście odmienią obszar i jego społeczność.

Analizując przykłady zaprezentowane w niniejszym przewodniku można zauważyć, że każda z LGR ilustrujących poszczególne tematy wypracowała własne podejście do tego, jak maksymalizować oddziaływanie finansowanych projektów. Na podstawie doświadczeń wyciągniętych z powyższych przykładów wypracowaliśmy podpowiedzi, które mogą się przydać innym LGR:

Przygotuj grunt przez podnoszenie świadomości

Jeśli projekty mają odnieść długofalowy sukces, szczególnie jeśli wspierane rozwiązania są nowe dla obszaru, LGR musi zbudować dla nich szersze wsparcie poprzez podnoszenie świadomości różnych podmiotów, nie tylko samych projektodawców.

Na przykład LGR Camargue ([Rozdział 1](#)) zaczęła prace nad poprawą stanu ekosystemu od podnoszenia świadomości mieszkańców obszaru. Pomogło jej to zgromadzić wiedzę pochodzącą z bardzo różnych źródeł oraz wpłynąć na zmianę postaw zarówno wśród rybaków (którzy zostali zaangażowani w projekty pozwalające im lepiej zrozumieć wpływ ich połowów na środowisko) jak i całej społeczności (ograniczenie zanieczyszczeń i śmieci). Zwiększanie wiedzy konsumentów jest również kluczowym elementem inicjatyw związanych z krótkimi łańcuchami żywnościowymi i opracowywaniem nowych produktów z ryb.

Znajdź inspirujący wzór do naśladowania dla mniej doświadczonych beneficjentów

Jest to szczególnie ważne dla LGR przy podejmowaniu zupełnie nowego typu działalności. W takich przypadkach dobrze jest na wczesnym etapie znaleźć doświadczonego projektodawcę, który odniesie sukces przy realizacji projektu i w ten sposób zachęci innych potencjalnych beneficjentów.

W okresie 2007-2013 Północnokaszubska LGR (zob. [Rozdział 3](#)) zdała sobie sprawę, że miejscowi przedsiębiorcy mają niewielkie doświadczenie w działaniach innych niż turystyka, więc postanowiła wesprzeć pomysł opracowany przez dwóch doświadczonych przedsiębiorców, aby uruchomić innowacyjną działalność, taką jak diagnostyka medyczna. Sukces tego projektu pomógł wielu potencjalnym przedsiębiorcom pokonać obawy i wystąpić do LGR z wnioskiem o dofinansowanie nowego typu działalności.

Namawiaj beneficjentów na nowatorskie elementy w ramach ich projektów

Potencjalni beneficjenci przychodzą czasem do LGR jedynie z ogólnym wyobrażeniem, co chcieliby robić, albo z pomysłem który kopiuje już istniejące na obszarze projekty. Jeśli jednak LGR popracuje wspólnie z wnioskodawcą mającym potencjał innowacyjny, to może mu pomóc lepiej przemyśleć pomysł na projekt i dorzucić nowe elementy, które wzmocnią jego oddziaływanie.

Tak było na przykład w przypadku doradztwa PLGR (**Rozdział 3**) dla wnioskodawców. Jeden z nich planował oferować proste usługi noclegowe, ale dzięki doradztwu LGR przepracował swój pomysł na biznes i uczynił go bardziej zrównoważonym i atrakcyjnym, dzięki instalacji innowacyjnego systemu grzewczego i poszerzeniu oferty o dodatkowe atrakcje, takie jak wycieczki kutrem i wędzarnia. Inny wnioskodawca początkowo planował tylko przenieść istniejącą firmę do nowego budynku, ale dzięki zachęcie LGR rozpoczął nowatorską działalność polegającą na informowaniu i doradztwie na temat turbin wiatrowych.

Inwestuj w projekty, które mogą stać się węzłami sieci

Niektóre projekty mogą odegrać rolę „węzłów sieci”, wokół których można budować kolejne projekty. Inne projekty mogą stać się kołami zamachowymi zmian, uruchamiając cały szereg powiązanych ze sobą aktywności. Tego typu projekty mogą inspirować i zachęcać kolejnych wnioskodawców, a także ułatwić LGR uzyskanie powiązań i spójności między wspieranymi inicjatywami.

Na przykład:

- LGR Camargue (**Rozdział 1**) wraz z trzema sąsiednimi LGR utworzyła centrum edukacyjne poświęcone środowisku, które pomaga w podnoszeniu świadomości, rozwijaniu lokalnej wiedzy i ułatwia synergię z innymi projektami
- LGR Navia Porcia (**Rozdział 2**) wykorzystał certyfikację ośmiornic przez MSC jako koło zamachowe dla wielu dalszych inicjatyw na swoim obszarze, dotyczących promocji produktów, informowania konsumentów i krótkich łańcuchów żywnościowych, a także dla przygotowania działań edukacyjnych wokół aukcji rybnej i zrównoważonego rybołówstwa, pomagających zarazem poszerzyć ofertę turystyczną
- Północnokaszubska LGR (**Rozdział 3**) utworzyła centrum edukacji i promocji na temat tradycji i kultury rybactwa małej skali jako część projektu współpracy w ramach „Północnego Szlaku Rybackiego”. Centrum pozwala na realizację wielu działań promocyjnych i edukacyjnych LGR oraz pomaga w promocji innych działań na jej obszarze. Beneficjenci współpracujący ze Szlakiem mają priorytet przy wyborze projektów
- centrum morskie dofinansowane przez LGR Zachodnią (**Rozdział 5**) nie tylko oferuje szereg usług dla sektora rybackiego i całej społeczności, ale także pomaga w promowaniu produktów i usług wspieranych przez LGR, na przykład w ramach sklepów typu „pop-up”.

Pracuj z młodzieżą

Wiele LGR zmagają się ze starzejącym się sektorem rybackim i ucieczką młodych ludzi z obszaru. Włączenie osób młodych w działania LGR może być bardzo trudne. Ale nawet względnie niewielkie działania adresowane do młodych, jeśli są zaplanowane z ich udziałem i przez osoby rozumiejące potrzeby i specyficzny język młodego pokolenia, mogą wiele zmienić.

Tak się zdarzyło, kiedy LGR Południowej Finlandii ([Rozdział 4](#)) zdecydowała się stworzyć nowy program szkoleniowy dla młodych ludzi zainteresowanych zawodem rybaka, który uwzględniał specyficzne potrzeby i życzenia potencjalnych uczestników. Autentyczny dialog z młodymi ludźmi pozwolił z powodzeniem uruchomić przemianę pokoleniową wśród rybaków tego obszaru.

Osiągaj długofalowy efekt dzięki trwałym partnerstwom

Jednym ze sposobów na wzmocnienie skutków projektów LGR w dłuższej perspektywie jest wsparcie tworzenia organizacji lub sieci, których czas trwania wykracza poza okres finansowania projektów. W ten sposób LGR może zapewnić kontynuację kluczowych elementów strategii. Tak powstała organizacja może też stać się ważnym sojusznikiem LGR w przypadku jej dalszego funkcjonowania w przyszłości.

Irlandzka LGR Zachodnia ([Rozdział 5](#)) wsparła utworzenie lokalnej organizacji mobilizującej miejscowych rybaków, pasjonatów ochrony środowiska i innych grup wokół wspólnych wyzwań, takich jak zanieczyszczenie wody, zniszczenie siedlisk czy przełowienie zasobów ryb. Tak powstała organizacja, Cuan Beo, która jest obecnie zakorzeniona w społeczności lokalnej i stanowi źródło wielu nowych inicjatyw. W dodatku organizacja ta pozyskała znaczące dodatkowe fundusze na sfinansowanie przyszłych działań.